

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

© Съвет на Европа/Европейски съд по правата на човека, 2013 г. Този превод не обвързва Съда. За допълнителна информация, моля вижте пълните указания за авторските права в края на документа.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2013. This translation does not bind the Court. For further information see the full copyright indication at the end of this document.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2013. La présente traduction ne lie pas la Cour. Pour plus de renseignements veuillez lire l'indication de copyright/droits d'auteur à la fin du présent document.

ГОЛЯМА КАМАРА

ДЕЛО CATAN AND OTHERS СРЕЩУ МОЛДОВА И РУСИЯ

(жалби №№ 43370/04, 8252/05 и 18454/06)

РЕШЕНИЕ

СТРАСБУРГ

19 октомври 2012 г.

Това решение е окончателно и не може да бъде предмет на редакция.

По делото Catan and others срещу Молдова и Русия,

Европейският съд по правата на човека, заседаващ като голяма камера в състав:

Николас Браца – *Председател*,
Франсоаз Тюлкенс ,
Йозеп Казадевал,
Нина Вайич,
Дийн Шпилман,
Лех Гарлицки,
Карел Юнгвирт,
Анатоли Ковлер,
Егберт Мийер,
Давид Тор Бьоргвинсон,
Ян Сикулта,
Марк Вилигер,
Изабел Бери-Льофевр,
Миряна Лазарова Трайковска,
Леди Бианку,
Михай Поалелунги,
Хелен Келер, *съдии*,

и Майкъл О'Бойл, *секретар*,

След заседания при закрити врата, проведени на 25 януари и 5 септември 2012 г.

Постанови следното решение, прието на последната посочена дата:

ПРОЦЕДУРАТА

1. Делото е образувано по три жалби (№№ 43370/04, 8252/05 и 18454/06) срещу Република Молдова и Руската Федерация, подадени до Съда на основание чл. 34 от Конвенцията за защита правата на човека и основните свободи („Конвенцията“) от няколко молдовски граждани („жалбоподателите“) на 25 октомври 2004 г.

2. Жалбоподателите, на един от които е била предоставена правна помощ, са били представлявани от г-н Александру Постица и г-н Йон Манолес, адвокати, практикуващи в Кишинев и г-н Падрай Хюдж и г-жа Хелан Дъфи, адвокати от Interights, организация за защита на човешките права със седалище в Лондон. Правителството на Република Молдова е било представлявано от агентите си, г-н Владимир Гросу и г-н Лилиан Апостол, а правителството на Руската Федерация от г-н Георгий Матюшкин – представител на Руската Федерация в Европейския съд по правата на човека.

3. Жалбоподателите са молдовци, които живеят в Приднестровието и които към момента на подаване на жалбата са били ученици в три молдовски езикови училища и техните родители (виж приложението). Те се оплакват по чл. 2 от Протокол 2 на Конвенцията и чл. 8 на Конвенцията, самостоятелно и във връзка с чл. 14 от затварянето на училищата им и упражнявания върху тях тормоз от сепаратистките приднестровски власти.

4. Жалбите са били разпределени на четвърта секция на Съда (правило 52 § 1 от Правилата на Съда), те са били обединени и обявени за частично допустими от камара от тази секция в състав от следните съдии: Н. Браца, Л. Гарлицки, А. Ковлер, Л. Мийович, Д. Бьоргвинсон, Я. Сикулта, М. Поалелунги, както и Т.Л. Ърли, секретар на секцията. На 14 декември 20120 г. Камарата е предоставила разглеждането на делото на голямата камара, като нито една от страните не е възразила (чл. 30 от Конвенцията и правило 72).

5. Съставът на голямата камара е бил определен съгласно разпоредбите на чл. 26 §§ 4 и 5 от Конвенцията и правило 24 от Правилата на Съда

6. Жалбоподателите и всяко от ответните правителства са представили писмени становища (правило 59 § 1) по съществото на делото.

7. Откритото заседание се е провело в Сградата на правата на човека в Страсбург на 25 януари 2012 г. (правило 59 § 3)

Пред Съда са се явили:

(а) за правителството на Република Молдова

г-н В. ГРОСУ,
г-н Л. АПОСТОЛ,

Агент,
Съветник;

(б) за правителството на Руската Федерация

г-н Г. МАТЮШКИН,
г-жа О. СИРОТКИНА,
г-жа И. КОРИЕВА,
г-жа А. ДЖУЦЕВА,
г-н Н. ФОМИН,
г-жа М. МОЛОТЦОВА,
г-жа В. УТКИНА,
г-н А. МАХНЕВ,

Агент,

Съветници;

(с) *за жалбоподателите*

г-н П. Хюдж,

г-жа Х. Дъфи,

Адвокат,

г-н А. ПОСТИЦА,

г-н Й. МАНОЛЕ,

г-н П. ПОСТИЦА,

Съветници.

Съдът е изслушал пледоариите на г-н Хюдж, г-н А. Постица, г-н Гросу и г-н Матюшкин.

ФАКТИТЕ

I. ОБСТОЯТЕЛСТВАТА ПО ДЕЛОТО

A. Исторически контекст

8. Съвременната държава Република Молдова е създадена на 2 август 1940 г. под името Молдовска Съветска Социалистическа Република и обхващала част от Бесарабия и ивица земя на източния бряг на Днестър (виж също така *Tănase срещу Молдова* [ГК], № 7/08, §§ 11-17, ECHR 2010-...). След 1924 г. този източен район, известен сега като Приднестровието, заедно с няколко територии, които днес са част от Украйна е бил част от Молдовската Автономна Съветска Социалистическа Република. Първоначално населението на Приднестровието се е състояло главно от украинци и молдоворумънци, но от 20-те години на миналия век районът е бил обект на значителна имиграция на работници в промишлеността от всички краища на Съветския Съюз и най-вече на руснаци и украинци. Според преброяване на населението, проведеното от Съветския Съюз през 1989 г. населението на Приднестровието е било 679 000 души, от които етнически и лингвистично 40 % са се определяли като молдовци, 28% като украинци, 24 % като руснаци и 8% като други.

9. Според Конституцията на Молдовската Съветска Социалистическа Република официалните езици са били два – руски и „молдовански“ (молдовско-румънски, който се изписва на кирилица).

10. През август и септември 1989 г. за писмения молдовско-румънски, който станал първия официален език в Молдова, е въведена отново латинската азбука.

11. На 23 юни 1990 г. е прогласена независимостта на Молдова; на 23 май 1991 г. името ѝ е било променено на Република Молдова, а на

27 август 1991 г. молдовският парламент е приел Декларация за независимостта на Република Молдова, в чиято територия се включва и Приднестровието.

Б. Конфликта в Приднестровието

12. Фактите относно въоръжения конфликт през 1991–1992г. и периода след това до 2003 г. са изложени в подробности в *Plașcu and Others срещу Молдова и Русия* [ГК], №. 48787/99, §§ 28-183, ECHR 2004-VII, а тук има само резюме на основните събития за по-лесно препращане. Съдът отбелязва, че в становището си руското правителство е поддържало, че фактите относно въоръжения конфликт не са относими към въпросите по настоящото дело.

13. След 1989 г. в Приднестровието се е сформирало движение срещу независимостта на Молдова. На 2 септември 1990 г. приднестровски сепаратисти прогласили създаването на „Приднестровска Молдовска Република“ („ПМР“). На 25 август 1991 г. „Върховният съд на ПМР“ приел „декларация за независимостта“ на „ПМР“. На 1 декември 1991 г. в приднестровската област били организирани „президентски избори“ – които били обявени за незаконни от молдовските власти - и г-н Игор Смирнов твърди, че бил избран за „Президент на ПМР“. Към днешна дата „ПМР“ не е призната от международната общност.

14. По времето когато прогласява своята независимост Молдова не е имала войска. На молдовска територия останала XIV-та армия на СССР, чийто главен щаб е бил в Кишинев от 1956 г., макар че след 1990 г. започнало изтеглянето на военното оборудване и личния състав. През 1991 г. XIV-та армия в Молдова наброявала няколко хиляди войници, пехотни единици, артилерия (основно противовъздушни оръдия), бронетранспортъри и авиация (включително самолети и ударни хеликоптери). Имало е и няколко складове с боеприпаси, включително най-големия в Европа в гр. Колбасна в Приднестровието.

15. С указ № 234 от 14 ноември 1991 г. президентът на Молдова обявил, че боеприпасите, оръжията, военния транспорт, военните бази и останалото имущество на военните части на въоръжените сили на Съюза, базирани на молдовска територия принадлежат на Република Молдова. Този указ не влязъл в сила в Приднестровието.

16. С указ с дата 5 декември 1991 г., г-н Смирнов разпоредил военните части на XIV-та армия, находящи се в Приднестровието да минат под командването на „Отдела за национална защита и сигурност на Молдовската Приднестровска Република“. Г-н Смирнов назначил командира на XIV-та армия, генерал-лейтенант Яковлев, за главнокомандващ на „Отдела за национална защита и сигурност на

ПМР“. През декември 1991 г. генерал-лейтенант Яковлев бил задържан от молдовските власти и му било повдигнато обвинение за подпомагане въоръжаването на приднестровските сепаратисти с оръжейните запаси на XIV-та армия. В последствие, след намеса на правителството на Руската Федерация той бил освободен.

17. В края на 1991 г. и в началото на 1992 г. между приднестровските сепаратистки сили и молдовските сили за сигурност възникнали въоръжени сблъсъци, отнели живота на стотици.

18. На 6 декември 1991 г. в призив към международната общност и към Съвета за сигурност на ООН молдовското правителство изразило протеста си срещу окупирането на молдовските градове Григориопол, Дубъсари, Слобозия, Тираспол и Ръбница, разположени на левия бряг на Днестър. Окупацията била извършена на 3 декември 1991 г. от XIV-та армия, под командването на генерал-лейтенант Яковлев. Молдовското правителство обвинявало властите на СССР, и по-конкретно Министерството на отбраната, че са причина за окупацията. Военните от XIV-та армия били обвинени за предоставяне на военна техника на приднестровските сепаратисти и организирането им във военни части, които тероризирали цивилното население.

19. През 1991-92 г. няколко военни единици от XIV-та армия се присъединили към приднестровските сепаратисти. В решението *Paşci* Съдът е приел, че е доказано отвъд разумно съмнение, че с помощта на военните от XIV-та армия приднестровските сепаратисти са могли да се въоръжат с оръжия от складовете на XIV-та армия, разположени в Приднестровието. Освен това в Приднестровието пристигнали множество руснаци, и по-точно казаци, за да се бият на страната на сепаратистите срещу молдовските военни части. Като се има предвид подкрепата, оказвана на сепаратистите от XIV-та армия и масовото им въоръжаване с оръжия и боеприпаси от складовете на XIV-та армия молдовската армия е била в позиция, която не ѝ е позволявала да възстанови контрола си на Приднестровието. На 1 април 1992 г. президентът на Руската Федерация, г-н Борис Елцин официално прехвърлил XIV-та армия под руско командване и от този момент тя се наричала „Руска оперативна група в приднестровския район на Молдова“ или „РОГ“. На 2 април 1992г. генерал Неткачев – новият главнокомандващ на РОГ заповядал молдовските военни сили, които били обградили държаният от сепаратистите град Тигина (Бендер) да се оттеглят незабавно или в противен случай руската армия ще предприеме ответни действия. През май РОГ атакувала молдовските сили, изблъсквайки ги от няколко села по левия бряг на Днестър. През юни РОГ се намесила официално на страната на сепаратистите, които губели контрола над град Тигина и отблъснала молдовските военни части.

В. Сключването на примирие, меморандумът от 1997 г. и ангажиментите от Истанбул

20. На 21 юли 1992 г. президентът на Република Молдова г-н Мирча Снегур и г-н Елцин подписали споразумение относно правилата за приятелско уреждане на въоръжения конфликт в Приднестровския район на Република Молдова („споразумението за прекратяване на огъня“).

21. Споразумението предвиждало създаването на Зона за сигурност чрез изтегляне на армиите на „страните в конфликта“ (чл.1, § 2). С чл. 2 от споразумението била създадена Обединена контролна комисия („ОКС“) със седалище в Тигина, в която участвали представители на Молдова, Руската Федерация и Приднестровието. Споразумението освен това предвиждало разполагането на миро-опазващи сили, които да гарантират спазването на примирието и мерките за сигурност. Миро-опазващите сили се състояли от пет руски, три молдовски и два приднестровски батальона, които били под общо военно командване, самото то подчинено на ОКС. Съгласно чл. 3 от споразумението град Тигина бил обявен за район за сигурност и управлението му било предадено на „местни органи на самоуправление, които при нужда да действат съвместно с контролната комисия“. На ОКС било възложено да поддържа реда в Тигина заедно с полицията. Член 4 задължавал руските войски, разположени на територията на Република Молдова да запазят пълен неутралитет. Член 5 забранявал налагането на санкции или блокади и декларирал, че целта на споразумението е да бъдат премахнати всички пречки пред свободното движение на стоки, услуги и хора. Договорените в споразумението мерки били определени като „много важна част от помирението чрез политически средства“ (чл.7)

22. На 29 юли 1994 г. в Молдова била приета нова Конституция. В нея се декларирало, *inter alia*, че Молдова е неутрална, че се забранява разполагането на чуждестранни военни сили на нейна територия и че на райони, обхващащи области по левия бряг на Днестър би могло да бъде дадена определена автономия. Съгласно чл. 13 от Конституцията, официалният език в страната е молдовски, а използваната азбука – латинска.

23. След 1995 г. по различни поводи молдовските власти са се оплаквали, че военните в РОГ и руският контингент на миро-опазващите сили на ОКС нарушават правилото за неутралитет от споразумението за прекратяване на огъня и че, *inter alia*, приднестровците са могли да продължават да получават военна техника и помощ от страна на РОГ. Руските власти категорично са отричали тези твърдения. В допълнение, молдовската делегация в ОКС заявила, че в нарушение на споразумението за прекратяване на огъня приднестровците са разположили нови военно-пропускателни и

митнически постове в рамките на зоната за сигурност. В решението *Па̀сци* Съдът е приел за доказано, че видно от официалните документи на ОКС в различни части на Приднестровието, намиращи се под контрола на руските миро-опазващи сили - като гр.Тагина - военните сили на приднестровските сепаратисти са нарушавали споразумението за прекратяване на огъня.

24. На 8 май 1997 г. в Москва, г-н Пьотр Лучинский, президент на Молдова и г-н Смирнов, „президент на ПМР“ подписали меморандум, определящ основните принципи за нормализиране на отношенията между Република Молдова и Приднестровието („меморандумът от 1997 г.“). Съгласно условията на меморандума решенията, касаещи Приднестровието трябвало да бъдат одобрявани от двете страни, правомощията трябвало да бъдат общи и делегирани, а гаранциите да бъдат осигурявани взаимно. На Приднестровието трябвало да бъде позволено да участва при осъществяването на външната политика на Република Молдова, а въпроси, свързани с интересите на областта да бъдат решавани по взаимно съгласие. На Приднестровието се давало правото едностранно да установява и поддържа международни контакти в областта на икономиката, науката, техниката, културата и други сфери, които да бъдат определени по взаимно съгласие. Страните приемали да уреждат конфликтите чрез преговори, с помощта, когато това се налага, от Руската Федерация и Украйна, които били гаранتي за изпълнението на постигнатото споразумение и от Организацията за сътрудничество и сигурност в Европа (ОССЕ) и Общността на независимите държави (ОНД). Меморандумът от 1997 г. бил подписан от представителите на държавите гаранتي, а именно г-н Елцин за Руската Федерация и г-н Леонид Кучма за Украйна, както и от г-н Хелвег Петерсен – президент на ОССЕ.

25. През ноември 1999 г. ОССЕ провела шестата си среща в Истанбул. В рамките на срещата 54 страни членки подписали Харта на европейската безопасност и Декларацията от срещата в Истанбул, а 30 страни членки, включително Молдова и Русия подписали Споразумение за изменение на Договор за конвенционалните въоръжени сили в Европа („измененият договор за КСЕ“). В изменения договор се посочвало, *inter alia*, правилото, че без съгласието на Молдова на молдовска територия няма да бъдат разполагани чуждестранни военни сили. Съгласието на Русия да се оттегли от Приднестровието (един от ангажиментите от Истанбул) било разписано в анекс към Окончателния договор за КСЕ. В допълнение, в § 19 на Декларацията от срещата в Истанбул било записано *inter alia* задължението на Руската федерация да изтегли военните си сили от Приднестровието до края на 2002 г:

„19. Като напомняме за решенията от срещите на високо равнище в Будапеща и Лисабон и срещата на министрите в Осло, ние отново заявяваме, че очакваме

скорошното, дисциплинирано и пълно оттегляне на руските войски от Молдова. В този контекст приветстваме постигнатия в последно време прогрес по въпроса за извеждането и унищожаването на руското военно оборудване, складирано в приднестровския регион на Молдова и пълното унищожение на боеприпасите, които не подлежат на транспортиране.

Ние приветстваме ангажираността на Руската Федерация да оттегли напълно руските военни сили от територията на Молдова до края на 2002 г. Приветстваме също така готовността на Република Молдова и ОССЕ да съдействат на този процес, в рамките на възможностите им, до изтичане на уговорения срок.

Напомняме, че има готовност за незабавно разполагане на международна мисия, която да оценява премахването и унищожаването на руските боеприпаси и въоръжение. С цел да се обезпечи процеса на оттегляне и унищожаване ще дадем указания на Постоянния съвет да обсъди въпроса за разширяване мандата на мисията на ОССЕ в Молдова по посока гарантирането на прозрачност на този процес и координация на финансовата и техническата подкрепа, предложена за да се подпомогне извеждането и унищожаването. Освен това, се съгласяваме да разгледаме въпроса за учредяването на фонд за доброволна международна финансова помощ, който ще се управлява от ОССЕ.“

През 2002 г. по време на Правителствена конференция на ОССЕ в Лисабон, срокът за извеждане на руските войски бил удължен с една година до края на декември 2003 г.

26. Русия не изпълнила ангажиментите, поети на срещата на ОССЕ в Истанбул и на Правителствената среща в Лисабон да изтегли военните си сили от Приднестровието до края на 2003 г. На заседание на министрите на ОССЕ през 2003 г. било невъзможно да се постигне обща позиция относно Приднестровието и в публикуваното становище е посочено:

“Повечето министри отбелязват направените от Руската Федерация усилия да изпълнят, поетите на срещата на ОССЕ в Истанбул през 1999 г. ангажименти да изтеглят окончателно руските военни части от територията на Молдова. Те отбелязват, че през 2003 г. е бил постигнат действителен прогрес по отношение на извеждането/прехвърлянето на боеприпаси и друго военно оборудване, принадлежащо на Руската Федерация. Те оценяват усилията на всички държави членки на ОССЕ, които са подпомогнали Безвъзмездния фонд, създаден за подпомагане на тези усилия. Те обаче са дълбоко загрижени, че извеждането на руските военни сили няма да бъде приключено до 31 декември 2003 г. Те подчертават нуждата от изпълнение на този ангажимент без по-нататъшно забавяне.“

Държавите членки на Северно-атлантическия Пакт (НАТО) отказали да подпишат изменения договор за КСЕ докато Русия не изпълни ангажиментите си от Истанбул.

Г. Планът „Козак“

27. През 2001г. изборите в Молдова били спечелени от Комунистическата партия, която станала управляващата партия в страната. Новият президент на Молдова, г-н Владимир Воронин започнал преговори с Русия за бъдещето на Приднестровието. През ноември 2003 г. Руската Федерация внесла предложение за помирение - „Меморандум за принципите за създаване на държавна структура от обединени държави“ (известен като „Плана Козак“ по името на руския политик Димитрий Козак, работил по създаването му). Планът Козак предвиждал федерализацията на Молдова, в която властите на „ПМР“ ще имат съществено по-голяма автономия и гарантирано представителство в новата „федерална структура“. Планът Козак включвал преходни разпоредби, съгласно които до 2015 г. новосъздадената законодателна втора камара - съставена от четирима представители на Гагаузия, девет от Приднестровието и 13 от първата камара на новия федерален законодателен орган - с мнозинство от три четвърти ще трябва да потвърди основополагащите федерални закони. Това щяло да даде възможност до 2015 г. представителите на „ПМР“ във втората камара да блокират ефективно всяко законодателство засягащо цяла Молдова. На 25 ноември 2003 г. г-н Воронин решил да не подпише Плана Козак, макар преди това да демонстрирал готовността си да приеме предложението.

Д. Засилване на граничния и митническият контрол

28. През декември 2005 г. била създадена Мисия на Европейския Съюз за погранична помощ, която трябвало да подпомогне борбата срещу незаконната трансгранична търговия по протежението на молдовско-украинската границата. През март 2006 г. Украйна и Молдова започнали да прилагат митническо споразумение, съгласно което приднестровските фирми за международна търговия били задължени да се регистрират в Кишинев, където да им бъдат издавани сертификати, удостоверяващи страната на произход на стоките в съответствие с протоколите на Международната търговска организация. Украйна се задължила да не допуска вноса на стоки без сертификат.

29. Представителите на Приднестровието отказали да продължат преговорите 5+2, което било разтълкувано като отговор на тези нови митнически мерки. Нещо повече, през февруари и март 2005 г. „в отговор на поетия от молдовското правителство курс на влошаване на ситуацията в Приднестровието“ Руската Дума приела резолюция с искане руското правителство да въведе забрана за внос на алкохол и тютюневи продукти от Молдова; износа на енергия за Молдова (освен

за Приднестровието) да бъде на международни цени и да бъде въведен визов режим за молдовски граждани, с изключение на тези от Приднестровието.

30. През април 2005 г. руските власти наложили забрана за внос на месни продукти, плодове и зеленчуци от Молдова на основание, че при производството на тези продукти не се спазвали местните хигиенни стандарти. Между март 2006 г. и ноември 2007 г. била наложена забрана за внос на молдовско вино. Според Международния валутен фонд в периода 2006-2007 г. тези мерки са оказвали негативен ефект върху икономическия растеж на Молдова средно с около 2-3% годишно.

31. През януари 2005 г. за президент на Украйна бил избран г-н Виктор Ющенко. През май 2005 г. украинското правителство направило ново предложение за разрешаване на конфликта в Приднестровието - „Към помирение чрез демократизиране“ (резюмирано в доклада на Парламентарната Асамблея на Съвета на Европа: виж параграф 64, по-долу). През юли 2005 г., цитирайки украинския план, молдовският парламент приел закон „За основните принципи на особения правен статут на Приднестровието“. Официалните преговори били възстановени през октомври 2005 г. като Европейският съюз („ЕС“) и САЩ участвали като наблюдатели (наричани „преговорите 5+2“).

Е. Руската военна техника и военен персонал в Приднестровието

32. На 20 март 1998 г. в Одеса г-н Виктор Черномирдин, премиер на Руската Федерация и г-н Смирнов „президент на ПМР“ подписали споразумение относно армейското имущество собственост на РОГ. Според анекса към споразумението до 31 декември 2001 г. конкретно оборудване следвало да бъде оттеглено или унищожено чрез взривяване или по друг механичен начин. Било предвидено оттеглянето (пренасяне и унищожаване) на излишните боеприпаси и друга руска военна техника и на военни, които не са част от миро-опазващите сили да приключи най-късно до 31 декември 2002 г. В периода 1999 – 2002 г. множество влакови композиции с руско военно оборудване напуснали Приднестровието.

33. През октомври 2001 г. Руската Федерация и „ПМР“ подписали друго споразумение за оттегляне на руските военни сили. Съгласно това споразумение като компенсация за изтеглянето на част от руската военна техника от Приднестровието дългът на „ПМР“ за вноса на руски газ бил намален с 100 000 000 USD, а руската армия прехвърлила в района своя техника, която можела да се използва за мирни цели.

34. Съгласно прес-съобщение на ОССЕ на 24 декември 2002 г. руските власти изтеглили от град Колбасна 29 жп вагони, пренасящи техника за изграждане на мостове и полеви кухни. В същото прес-съобщение се цитира декларация на главнокомандващият на РОГ, ген. Борис Сергейев, че цитираното оттегляне е станало възможно в резултат на споразумение с Приднестровието, съгласно което „ПМР“ трябвало да получи половината от невоенната техника и изтеглените резерви. Като пример за оттегляне генерал Сергейев посочил, че на 16 декември 2002 г. били изтеглени 77 камиона, след което в Приднестровието били внесени 77 руски военни камиона.

35. Според събраните от Съда доказателства по делото *Plașci* в Приднестровието, главно в Колбасна, са останали поне 200 000 тона руско оръжие и боеприпаси, както и 106 бойни танкове, 42 бронирани коли, 109 бронетранспортъра, 54 бронирани разузнавателни превозни средства, 123 оръдия и минохвъргачки, 206 противотанкови оръдия, 226 зенитни оръдия, 9 хеликоптера и 1 648 различни по вид превозни средства (виж цитираното по-горе решение *Plașci*, § 131). През 2003 г. ОССЕ наблюдавала и потвърдила изтеглянето от Приднестровието на 11 влакови композиции с руско военно оборудване и 31 влакови композиции, натоварени с повече от 15 000 тона боеприпаси. ОССЕ обаче посочва, че през 2004 г. страната е напуснал само един влак, натоварен с около 1 000 тона боеприпаси.

36. След 2004 г. няма официални данни за изтегляне на каквото и да било руско оръжие или техника от Приднестровието. По делото *Plașci* Съдът е намерил, че в края на 2004 г. са останали около 21 000 тона боеприпаси, както и повече от 40 000 единици леко и стрелково оръжие и около десет влакови композиции с различно военно оборудване. През ноември 2006 г. в складовете за боеприпаси била допусната делегация на ОССЕ, която съобщила, че в тях се съхраняват повече от 21 000 тона боеприпаси (виж параграф 68, по-долу). През май 2005 г. главнокомандващият на РОГ докладвал, че са били унищожени излишни запаси от 40 000 бройки леко и стрелково оръжие, но не са били допуснати независими наблюдатели, които да потвърдят тези твърдения. В становището си по настоящото дело руското правителство поддържа, че между 1991 г. и 2003 г. е била изнесена по-голямата част от оръжията, боеприпасите и военното имущество и че в складовете са останали снаряди, ръчни гранати, минометни бомби и боеприпаси за леки оръжия.

37. Страните в настоящото производство са съгласни, че в Приднестровието са били разположени около 1 000 руски военнорслужещи, които да охраняват военните складове. Те са съгласни също така, че в зоната за сигурност е имало около 1 125 руски военни, които са били част от договорените на международно равнище миро-

опазващи сили. Зоната за сигурност е била дълга 225 км. и широка 12-20 км.

Ж. Твърдяната руска икономически и политическа подкрепа за „ПМР“

38. Отново трябва да се отбележи, че руското правителство поддържа, че събитията в Приднестровието преди училищната криза нямат отношение към настоящото дело.

39. В решението *Plașcu* Съдът е приел за безспорно, че военната индустрия, която е била един от стълбовете на приднестровската икономика, е била директно издържана от руски фирми, включително компаниите Росвооружение и Електромаш. Руската фирма Итерра е закупила най-голямото предприятие в Приднестровието - ВиК Ръбница – въпреки съпротивата на молдовските власти. Руската армия освен това се е явявала най-големия работодател и купувач на доставки от Приднестровието.

40. Според жалбоподателите по настоящото дело, 18 % от износа на „ПМР“ е към Русия, а 43,7 % от вноса, главно енергия, е от Русия. „ПМР“ плаща по-малко от 5% от газа, който консумира. Например през 2001 г. Приднестровието бил изразходван газ, на стойност 505 млн. долара, но е били платени само 4% (20 млн.) Според руското правителство, доколкото „ПМР“ не е призната за самостоятелен субект на международното право, тя не може да има свои собствени дългове, а Русия не е внасяла отделно газ за Приднестровието и за Молдова. Следователно сметката за доставките на газ за Приднестровието е на Молдова. Доставките на газ за региона са били извършвани от руската държавна корпорация Газпром и акционерното дружество „Молдовагаз“, което било собственост на Молдова и на „ПМР“. Дългът на Молдовагаз към Русия надхвърлял 1,8 милиарда долара, от които 1,5 милиарда долара за газ консумиран от Приднестровието. Газпром не можела просто да откаже да доставя газ за региона, тъй като газопроводите през Молдова снабдявали балканските държави.

41. Жалбоподателите освен това твърдят, че Русия е предоставяла директна хуманитарна помощ за Приднестровието, най-вече под формата на добавки към пенсиите. Според жалбоподателите руски официални източници заявявали, че в периода 2007 – 2010 г. общият размер на финансовата помощ за Приднестровието е бил 55 млн. долара. Молдовското правителство твърди, че през 2011 г. „ПМР“ е получила финансова помощ от Русия в размер на 20,64 млн. долара. Руското правителство твърди, че размерът на хуманитарната помощ, предоставена на руските граждани, живеещи в района (каквато е изплащането на пенсии и помощ за поддържане на училищата, затворите и болниците) е напълно прозрачна и може да бъде сравнена

с хуманитарната помощ, предоставяна от Европейския съюз. Така както е предоставяла помощ за населението в Приднестровието, така Русия е предоставяла помощ и за живеещи в други части на Молдова.

42. В допълнение жалбоподателите твърдят, че на близо 120 000 души, живеещи в Приднестровието е било дадено руско гражданство. Сред тях са много от лидерите на „ПМР“. Съдът счита, че тази информация следва да се има предвид в контекста на резултатите от преброяването, проведено през 2004 г. от „правителството на ПМР“, според което населението в региона под техен контрол е 555 347 души, от които около 32 % са от молдовската общност, 30 % са руснаци, 29% са украинци и малък процент други националности и етнически групи.

3. Кризата в училищата и фактите по случаите на жалбоподателите

43. Съгласно чл.12 от „Конституцията на ПМР“ официалните езици в „ПМР“ са „молдовански“, руски и украински. Член 6 от „Закона за езиците на ПМР“, приет на 8 септември 1992 г., постановява, че във всяка една ситуация „молдованският“ трябва да бъде изписван на кирилица. „Законът“ също така предвижда, че употребата на латинската азбука може да представлява административно нарушение, а чл. 200 – 203 от „Кодекса на административните нарушения на ПМР“, приет на 19 юли 2002 г., гласи:

“Официални държавни служители или други лица в изпълнителната власт или държавната администрация, в граждански сдружения, както и в други организации, без значение от техния правен статут или чия собственост са и във всички други юридически лица на територията на ПМР, които нарушават законодателството на ПМР относно ползването на езици на територията на ПМР ... се наказват с глоба в размер на 50 (петдесет) минимални заплати.”

44. На 18 август 1994 г. властите в „ПМР“ забранили ползването на латинската азбука в училищата. С указ от 21 май 1999 г. „ПМР“ задължила всички училища, принадлежащи на „чужди държави“ и функциониращи на „нейна“ територия да се регистрират в институциите на „ПМР“, като в противен случай няма да бъдат признати и ще бъдат лишени от правата си.

45. На 14 юли 2004 г. властите в „ПМР“ предприели стъпки за закриване на училища, използващи латинската азбука. В деня на постановяване на решението по допустимостта в Приднестровието са били останали само шест училища, използващи молдовско-румънски език и латинската азбука.

1. Catan and Others (жалба № 43370/04)

46. Жалбоподателите са 18 деца, които през разглеждания период са учили в училище „Еврика“ в град Ръбница и 13 родители (виж приложението към това решение).

47. От 1997 г. училище „Еврика“ използвало сграда, намираща се на ул. Гагарин и построена с молдовски държавни средства. Училището било регистрирано в Министерството на образованието на Молдова и използвало латинската азбука и учебна програма, одобрена от министерството.

48. След „указа на ПМР“ от 21 май 1999 г. (виж параграф 44, по-горе), училище „Еврика“ отказало да се регистрира, тъй като тази регистрация би го задължила да използва кирилица и учебна програма, разработена от управлението на „ПМР“. На 26 февруари 2004 г., властите на „ПМР“ прехвърлили сградата, ползвана от училището на „Отдела по образование в Ръбница“. През юли 2004 г. след като в „ПМР“ били закрити редица училища, в които се използвала латинската азбука учениците, родителите и учителите в училище „Еврика“ решили по своя инициатива да охраняват училището денонощно. На 29 юли 2004 г. приднестровската полиция нахлула в училището и изгонила намиращите се в сградата жени и деца. През следващите дни местната полиция и служители на „Отдела по образование в Ръбница“ посетили родителите на децата, записани в училището като настоявали да отпишат децата си от там и да ги запишат в училище, регистрирано от режима в „ПМР“. Твърди се, че на родителите било казано, че ако откажат ще бъдат уволнени от местоработата си и че дори ще бъдат лишени от родителски права. Като резултат от упражнени натиск много родители отписали децата си и ги прехвърлили в друго училище.

49. На 29 септември 2004 г., след намесата на Мисията на ОССЕ в Молдова, на училището било разрешено да се регистрира в „Регистрационната камара на Тираспол“ като чуждестранна институция за частно обучение, но не могло да възобнови дейността си поради липса на помещения. На 2 октомври 2004 г. режима в „ПМР“ позволило училището да бъде отворено в друга сграда, която преди това се ползвала за детска градина. Сградата се отдавала под наем от „ПМР“ и молдовското правителството платило за ремонтирането ѝ. Многократните молби на училището да им бъде позволено да се върнат в сградата на ул. Гагарин, която била по-голяма и по-подходяща, не били уважени с аргумента, че тя сега се ползвала от друго училище. Жалбоподателите твърдят, че отдадените им под наем помещения не били подходящи за средно училище, защото осветлението, коридорите и класните стаи не били напълно адаптирани и нямало лаборатории и спортни съоръжения. Училището било управлявано от молдовското Министерство на образованието, което

изплащало заплатите на учителите и предоставяло учебни материали. В него се използвала латинската азбука и молдовска учебна програма

50. Жалбоподателите подали редица молби и оплаквания до властите в Руската Федерация. Министерството на външните работи на Руската Федерация отговорило чрез публично направено общо изявление за ескалирането на конфликта около молдовско-румънските училища в Приднестровието. В изявлението се казвало, че основният проблем е продължаващият конфликт между Молдова и „ПМР“ и че руското Министерство на външните работи обръща внимание, че Молдова и „ПМР“ следва да имат предвид, че употребата на сила за разрешаване на конфликта застрашава сигурността в региона. Министерството призовало и двете страни да бъдат използвани различни възможности за преговори с цел да бъде разрешен конфликта.

51. Училището станало обект на системен вандализъм, включително чупене на прозорци. Жалбоподателите твърдят, че тази кампания започнала през 2004 г.; според молдовското правителство началото било през есента на 2007 г. На 10 април 2008 г. Министерството на реинтеграцията на Молдова поискало Специалния представител на генералния секретар на Съвета на Европа да се намеси в опит да бъдат преустановени нападенията. Жалбоподателите освен това твърдят, че децата са били обиждани от руско-говорящото население и че се страхували да говорят молдовски извън училището.

52. На 16 юли 2008 г. Министерството на реинтеграцията на Молдова потърсило помощта на Мисията на ОССЕ в Молдова за транспортирането през границата с „ПМР“ на учебни и строителни материали и на пари за заплатите на учителите.

53. През учебната 2002-2003г. в училището е имало 683 ученика. През учебната 2008-2009г. броят им е намалял на 345.

2. Caldare and Others (жалба № 8252/05)

54. Жалбоподателите са 26 деца, които през разглеждания период са учили в училище „Александру сел Бун“ в гр. Тигина и 17 родители (виж приложението). Училището използвало сграда, намираща се на ул. Космодемьянская, построена с молдовски държавни средства и отдадена им под наем от молдовските власти. Училището било регистрирано в Министерството на образованието на Молдова и поради това използвало латинската азбука и учебна програма, одобрена от министерството.

55. На 4 юни 2004 г. от „Министерството на образованието на ПМР“ предупредили училището, че ще бъде затворено, ако не се регистрира при тях и че срещу директора ще бъдат предприети дисциплинарни мерки. На 18 юли 2004 г. било спряно подаването на електричество и вода за училището, а на 19 юли 2004 г. училищната администрация

била уведомена, че повече не могат да ползват помещенията на ул. Космодемянская. Въпреки това, учители, ученици и родители окупирали сградата и отказали да я напуснат. Приднестровската полиция се опитала неуспешно да завземе сградата, но в крайна сметка се отказала. Полицията се оттеглила на 28 юли 2004 г. На 20 септември 2004 г. след различни преговори с международни наблюдатели, включително от Съвета на Европа, подаването на електричество и вода за сградата било възобновено.

56. През септември 2004 г. режимът на „ПМР“ позволил на училището да възобнови дейността си в други помещения, отдадени им под наем от властите на „ПМР“. Към настоящия момент училището използва три сгради, находящи се в различни райони на града. В основната сграда нямало стол, научни или спортни съоръжения и до него не стигал градски транспорт. Молдовското правителство е предоставило на училището автобус и компютри. Платило е също за ремонт на санитарните помещения в една от сградите.

57. Жалбоподателите са подали редица молби и оплаквания до руските и молдовските власти.

58. През учебната 2002-2003г. в училището е имало 1751 ученика, а през 2008-2009 г. – 901.

3. Cercavschi and Others (жалба № 18454/06)

59. Жалбоподателите са 46 деца, които през разглеждания период са учели в училище „Щефан сел Маре“ в град Григориопол и 50 родители (виж приложението).

60. През 1996 г. по искане на родителите и техните деца, училището, което използвало учебна програма на кирилица, подало редица молби до властта в „ПМР“ с искане да им бъде разрешено да използват латинската азбука. В резултат на това между 1996 г. и 2002 г. „ПМР“ организираща протестна кампания, изразяваща се във враждебни публикации в пресата, обиди и заплахи от силите за сигурност. Тези мерки достигнали своя апогей на 22 август 2002 г. когато приднестровската полиция нахлула в училището и изгонила намиращите се в сградата учители, ученици и техните родители. На 28 август 2002 г. бил арестуван председателят на училищния комитет, на когото впоследствие било наложено административно наказание 15 дни лишаване от свобода. След този инцидент 300 ученика напуснали училището.

61. Изправено пред факта на окупирането на сградата от властта на „ПМР“, молдовското Министерство на образованието взело решение за временно преместване на училището в сграда в Дороцкая – село разположено на 20 км. от Григориопол, което било под контрола на Молдова. Всеки ден децата и учителите били откарвани до Дороцкая с автобуси, предоставени от молдовското правителство. Чантите им

били претърсвани от служители на „ПМР“, които проверявали и самоличността им. Твърди се, че децата и учителите били подлагани и на тормоз, като наплюване и словесни обиди.

62. За тази ситуация представители на училището подали множество молби и оплаквания до ОССЕ и ООН, както и до руските и молдовските власти. В отговор руските власти призовали Молдова и „ПМР“ да използват всички възможности за преговори с цел разрешаване на конфликта. Молдовските власти уведомили жалбоподателите, че не могат да направят нищо за да им помогнат.

63. През учебната 2000-2001 г. в училището е имало 709 ученика, а през 2008 -2009г. – 169.

II. ДОКЛАДИ НА МЕЖДУНАРОДНИ ПРАВИТЕЛСТВЕНИ И НЕПРАВИТЕЛСТВЕНИ ОРГАНИЗАЦИИ

A. Парламентарната Асамблея на Съвета на Европа

64. На 16 септември 2005 г. Комисията за спазването на задълженията и ангажиментите към Съвета на Европа (Комитет за наблюдение) на Парламентарната Асамблея на Съвета на Европа (ПАСЕ) излиза с доклад относно „Функционирането на демократичните институции в Молдова“. В частта посветена на Приднестровието е отбелязано:

“31. През последните месеци е налице съществено ново развитие, което Асамблеята следва да наблюдава отблизо и подпомага по най-добрия възможен начин.

32. След интензивни дипломатически контакти между Молдова и Украйна на срещата на високо равнище на ГУАМ [организацията за демократично и икономическо развитие], състояла се в Кишинев на 22 април украинският президент Ющенко обяви план в 7 пункта за разрешаване на приднестровския въпрос ...

Основната цел на този нов план е да се постигне дългосрочно решение чрез демократизирането на Приднестровието. Това би довело до:

– създаването на условия за развитие на демократичния процес, гражданското общество и многопартийна система в Приднестровието;

– провеждането на свободни и демократични избори за приднестровския Висш Съвет, наблюдавани от ЕС, ОССЕ, Съвета на Европа, Русия, САЩ и други демократични държави, включително Украйна.;

– трансформиране на формата на мироопазващата операция в международна мисия от военни и цивилни наблюдатели под егидата на ОССЕ и увеличаване на броя на украинските военни наблюдатели в района;

- приднестровските власти да допуснат във военно промишлените предприятия в приднестровския район международна мисия за наблюдение, включваща и украински експерти;

- краткосрочна мисия на ОССЕ за наблюдение в Украйна, която да провери движението на стоки и лица през украинско-молдовската граница;

33. Пълният текст на украинския план бе представен на срещата на 16-17 май между представителите на посредниците и Молдова и Приднестровието във Виница, Украйна след като украинският секретар на Съвета за сигурност Пьотр Порошенко и съветникът на молдовския президент Марк Ткачук близо месец правеха „дипломатически совалки“.

34. Реакциите бяха различни, но предпазливо позитивни.

35. На 10 юни молдовският парламент прие „Декларация във връзка украинската инициатива за разрешаване на приднестровския конфликт“, както и два апела за демилитаризирането и насърчаването на процеса на демократизация в района на Приднестровието в Република Молдова ...

36. Декларацията приветства инициативата на президента Юшченко, с надеждата, че тя ще стане „основен фактор за да постигне Молдова териториално и гражданско единство“. Парламентът обаче изрази своето съжаление, че украинската инициатива не включва някои основни принципи за постигане на помирение. На първо място изтеглянето на руските войски, демилитаризирането; принципите и условията за демократизиране на региона и на установяването на прозрачен и законов контрол над района на приднестровския участък на молдовско-украинската граница. В тази връзка той призовава за допълнителни усилия от страна на международната общност и Украйна.

37. Парламентът също така критикува някои клаузи, които биха могли „да нарушат суверенитета на Република Молдова“, като например участието на Приднестровието във външна политика на Република Молдова и предложението да се създаде така наречения помирителен комитет. Парламентът настоява конфликтът да бъде разрешен в рамките на молдовската конституция чрез диалог с ново, демократично избрано приднестровско ръководство. Така на практика има редица различия между украинския план и избора от Молдова подход за прилагането му.

38. Посредниците в приднестровския конфликт (ОССЕ, Русия и Украйна) заявяват, че планът ще даде нов тласък към постигане на помирение. На всяка от своите последни срещи те призовават към възстановяване на директния, постоянен диалог за разрешаване на конфликта.

39. По-деликатна е позицията на Русия. Очевидно е, че чрез своето военно и икономическо присъствие и благодарение на силните си културни и езикови връзки с Приднестровието, Русия би искала да запази силното си влияние над тази територия. Медиите наскоро изнесоха информация за съществуването на „План за запазване на руското влияние в Република Молдова“, като подробностите се пазят в тайна. Русия все така държи на така наречения „План Козак“ от 2003 г., който предлагаше на Молдова създаването на федерация.

Молдова почти прие плана, но отказа да го подпише в последната минута, както се твърди под западно влияние.

40. През последните месеци имаше няколко признаци за напрежение. На 18 февруари, например, Държавната Дума на Руската Федерация прие с огромно мнозинство резолюция с искане, ако молдовските власти не променят „икономическата си блокада на Приднестровието“ руското правителството да предприеме икономически и други санкции спрямо Молдова, с изключение на Приднестровието. Санкциите включваха забрана на вноса на молдовски алкохол и тютюневи изделия, износ на газ за Молдова на цени на световния пазар и въвеждане на визов режим за молдовските граждани.

41. С двата апела молдовският парламент призовава Съвета на Европа за подкрепа и за активно включване в процеса на демократизиране на Приднестровието. По време на посещението ни в Кишинев нашите събеседници непрекъснато подчертаваха какво голямо значение има за тях експертизата и опита на нашата организация в това отношение. Актовете, приети от Молдовския парламент бяха официално връчени от неговия председател на Комитета за наблюдение „за проучване в рамките на провеждания мониторинг на Молдова“ и за „анализ, коментари и препоръки, както и предложения от страна на Парламентарната Асамблея, която може да допринесе за демократизирането на приднестровския регион и за окончателното уреждане на конфликта“.

42. На пръв поглед планът трябва да се наблюдава внимателно от Съвета на Европа, като водеща организация в областта на демократизацията, човешките права и върховенството на закона. Поради това Комитетът ни възложи отговорността да посетим Киев, Москва, Букурещ и Брюксел за да се срещнем със страните, отговарящи за украинския план и да се запознаем с всички подробности. Въз основа на тази информация ще изготвим конкретни препоръки до Асамблеята за нейното активно участие в развитието на плана.

43. Остават редица въпроси относно прилагането на украинския план и относно условията, поставени от Молдовския парламент. Въпреки това, на фона на всички неуспешни дипломатически опити, планът има едно силно предимство. Той съчетава дипломатически усилия с конкретни мерки за демократизация в Приднестровието, но и в Молдова, които трябва да служат за пример. Инициативата, освен това идва в правилния момент, тъй като съвпада със силния стремеж към демократизация и европейска интеграция на целия регион.

44. Не само Молдова, чиято териториална цялост и суверенитет са накърнени, но и Европа като цяло не може да си позволи тази „черна дупка“ да продължава да съществува на нейна територия. Приднестровието е център на всякаква незаконна търговия и, на първо място, на трафик на оръжия и контрабанда. Политическият живот продължава да бъде доминиран от тайната полиция; ограничени са основни права и свободи.

45. Вероятно най-трудно би било организирането на демократични избори в Приднестровието. За тази цел в региона трябва свободно да функционират политически партии, медии и гражданско общество. Проведените на 27 март местни избори в Приднестровието (за селски, окръжни, градски и районни съвети, както и за председатели на селските и окръжните съвети) доказват, че

все така няма истинска, силна опозиция. Между впрочем тези избори бяха тест за насрочените на декември 2005 г. избори за приднестровския Върховен Съвет.

46. Наблюдават се обаче някои интересни събития, особено тези свързани с групата във Върховния съвет, водена от заместник председателя Евгени Шевчук.¹ На 29 април тази група инициира приемането на сериозни законодателни промени в приднестровската „конституция“, които имат за цел да засилят ролята на „парламента“ vis-à-vis ‘президента‘ и изпълнителната власт – например чрез предоставяне на право на вот на недоверие на „министри“ и други длъжностни лица, назначени от „президента“ или правото да се контролира дейността и разходите на изпълнителната власт. На 18 май бяха приети на първо четене някои по-скромни промени, сред които проект за Закон за местната администрация, който предвижда председателите на районните и градските съвети да бъдат избирани от членовете на съветите с тайно гласуване. Освен това г-н Шевчук подкрепя законодателна инициатива за трансформиране на регионалната официална „ТВ ПМР“ в държавна институция за радиоразпръскване.

47. На 22 юни Върховния Съвет препоръча на „президента“ Смирнов да освободи „министъра“ на правосъдието Виктор Балала. Балала, който е един от най-близките поддръжници на „президента“ наскоро реши да прехвърли регистрационните функции на „министерството“ си към една квази-търговска „камара от експерти.“

48. На 22 юли Молдовският парламент прие на две четения „Закона за най-важните клаузи на специалния правен статут на населените места по левия бряг на Днестър (Приднестровието)“. Законът създава автономна териториална единица, която е неразделна част от Молдова и – в рамките на пленарните си правомощията, предоставени ѝ от Конституцията и законодателството на Молдова – решава въпроси от своята компетентност. Законът предвижда, че населените места по левия бряг на Днестър могат да решат чрез местен референдум и при спазване на молдовското законодателство дали да се присъединят към Приднестровието или да се отделят от него.“

65. В светлината на този доклад ПАСЕ е приела резолюция, в която твърдо заявява, *inter alia*, че:

“10. Асамблеята приветства възстановяването на преговорите след оптимистичната инициатива на Украйна за уреждане на конфликта в Приднестровието като се даде приоритет на демократизацията. ПАСЕ се надява, че в настоящия петчленен формат, включващ Молдова, приднестровският регион, Русия, Украйна и ОССЕ ще бъде включен и Съвета на Европа. Подчертаваме необходимостта за ефективно наблюдение на границата между Молдова и Украйна, оръжейните запаси и продукцията на военните заводи. Предвид натрупания си опит Асамблеята желае нейните докладчици да вземат участие във всички тези събития.

11. Всяко разрешаване на приднестровския конфликт не трябва да е в нарушение на основния принципи за териториална цялост и суверенитет на Молдова. В съответствие с върховенството на закона, всяко решение следва да

¹ Бележка от Регистратурата: през декември 2011 г. г-н Шевчук е избран за „Президент“ на „ПМР“.

отговаря на волята на народа, изразена в напълно свободни и демократични избори, проведени от международно признати органи.“

Б. Организацията за Сигурност и Сътрудничество в Европа (ОССЕ)

66. В годишния си доклад за 2004 г. ОССЕ отразява събитията в Приднестровието по следния начин:

“... Най-разрушителното обаче бе решението на приднестровците от средата на юли да закрият молдовските училища на територията на Приднестровието, в които се преподава с латинската азбука. В отговор от молдовска страна преустановиха участието си в петстранните политически преговори по споразумението.

От средата на юли до есента Мисията, заедно с посредниците от Руската Федерация и Украйна, положи изключителни усилия за да бъде преодоляна училищната криза и да бъде намерено и постигнато решение. Мисията също така се опитваше да намали напрежението между страните по отношение на свободата на придвижване, земеделските земи и железопътния транспорт.“

През 2004 г. ОССЕ отбелязва също така, че:

“През 2004 г. само една влакова композиция с около 1 000 тона боеприпаси е изведена от складовете на Руската оперативна група в Приднестровието. Остава да бъдат изнесени още около 21 000 тона боеприпаси, както и 40 000 бройки леко и стрелково оръжие и около 10 влакови композиции с разнообразна военна техника.“

67. В годишния доклад за 2005 г. се казва:

“Мисията съсредоточи своите усилия във възобновяването на политическите преговори, преустановени през лятото на 2004 г. През януари, май и септември посредниците от Руската Федерация, Украйна и ОССЕ проведоха консултации с представители на Кишинев и Тираспол. На срещата през май Украйна внесе плана за споразумение на президента Виктор Ющенко „Към помирение чрез демократизиране“. Инициативата предвижда демократизиране на приднестровския регион чрез провеждане на избори за местен законодателен орган, наблюдавани от международната общност, както и предприемане на мерки за съдействие на демилитаризирането, прозрачност и укрепване на доверието.

През юли Молдовският парламент, позовавайки се на украинския план, е приел закон „За основните принципи на специалния правен статут на Приднестровието“. По време на консултациите през септември в Одеса, Кишинев и Тираспол се съгласиха да поканят ЕС и САЩ да участват като наблюдатели на преговорите. През октомври, след 15 месечно прекъсване бяха възобновени официалните преговори в разширен състав, които продължиха през декември след срещата на Съвета на министрите на ОССЕ в Любляна. На 15 декември президентите на Украйна и Руската Федерация – г-н Виктор Ющенко и г-н Владимир Путин, направиха общо изявление, в което приветстват възобновяването на преговорите за постигане на споразумение относно конфликта в Приднестровието.

През септември, президентите Воронин и Ющенко отправиха към действащия председател на ОССЕ съвместно искане да бъде разгледан въпроса за изпращане на Международна мисия за оценка (ММО), която да анализира състоянието на демокрацията в Приднестровието и да предприеме необходимите стъпки за провеждането на демократични избори в района. Успоредно с това, Мисията на ОССЕ проведе технически консултации и анализ на нужните мерки за провеждането на демократични избори в Приднестровието в съответствие с предложението на Плана Ющенко. По време на преговорите през октомври Председателството на ОССЕ бе помолено да продължи консултациите за възможността за организиране на ММО в приднестровския регион.

Съвместно с военни експерти от Руската Федерация и Украйна, Мисията на ОССЕ завърши разработването на пакет от мерки за укрепване на доверието и безопасността, който бе представен на тримата посредници през юли. След това Мисията пристъпи към консултации по този пакет с представителите на Кишинев и Тираспол. По време на срещата през октомври участниците приветстваха възможния прогрес в областта на повишаване на прозрачността чрез взаимен обмен на военни данни, в съответствие с предвиденото в пакета от мерки.“

По въпроса за изтеглянето на руското въоръжение и техника ОССЕ отбелязва:

“През 2005 г. от Приднестровието не са били изтеглени руско въоръжение и техника. Остават да се изнесат още около 20 000 тона боеприпаси. През май главнокомандващият на Руската оперативна група е докладвал, че са били унищожени 40 000 единици излишно леко и стрелково оръжие, намиращо се в

складовете на руските военни сили в района на Приднестровието. ОССЕ не бе допуснат да провери тези твърдения.“

68. През 2006 г. ОССЕ съобщава:

“Референдумът за „независимост“ от 17 септември и „президентските“ избори от 10 декември в Приднестровието – две събития, които не са признати, нито наблюдавани от ОССЕ – определят политическия климат на тази дейност ...

За да даде тласък на преговорите за споразумение в началото на 2006 г. Мисията е изготвила документи, предлагащи: възможно разграничение на правомощията между централните и регионалните власти; механизъм за наблюдение на комплекса от предприятия на военната промишленост в Приднестровието; план за обмен на военни данни; както и определяне на мисия, която да оцени условията и да направи препоръки за провеждането на демократични избори в Приднестровието. Въпреки това след като през март бяха въведени нови митнически правила за износа от Приднестровието приднестровската страна отказа да продължи преговорите и така напредъкът по тези предложения стана невъзможен. Опитите да се преодолее патовата ситуация чрез консултации между посредниците (ОССЕ, Руската Федерация и Украйна) и наблюдателите (Европейския съюз и САЩ), проведени през април, май и ноември и консултациите между посредниците и наблюдателите по отделно с всяка една от страните също не дадоха резултат.

...

На 13 ноември група от 30 ръководители на делегации на ОССЕ, съпроводжани от членове на мисията на ОССЕ за първи път след март 2004 г. получиха достъп до руския склад с боеприпаси в Колбасна, близо до украинско-молдовската граница в северната част на Приднестровието. През 2006 г. обаче руски боеприпаси или военна техника не са били изнасяни от Приднестровието и в региона остават на склад повече от 21 000 тона боеприпаси ...“

69. В годишния доклад за 2007 г. се казва:

“Бяха проведени четири срещи между посредниците в процеса на разрешаване на приднестровския конфликт: Руската Федерация, Украйна и ОССЕ, и наблюдателите – ЕС и САЩ. Само веднъж, през октомври бе проведена неофициална среща между посредниците и наблюдателите и молдовската и приднестровската страна. Всички срещи са били посветени на намиране на пътища за възобновяване на официалните преговори за постигане на споразумение, но са били неуспешни ...

Мисията констатира, че през 2007 г. не е имало изтегляне на руски боеприпаси или военна техника. В безвъзмездният фонд остават достатъчно средства за приключване на дейността по оттеглянето.“

70. През 2008 г. ОССЕ отбелязва:

“През април молдовският президент Владимир Воронин и лидерът на Приднестровието Игор Смирнов се срещнаха за пръв път след седем години и след това проведеха друга среща на 24 декември. Посредниците от ОССЕ, Руската Федерация и Украйна и наблюдателите от ЕС и САЩ се срещнаха пет пъти. Проведеха са пет неформални срещи между страните и посредниците и наблюдателите. Въпреки това и въпреки усилията на допълнителните

дипломатически совадки на Мисията официалните преговори във формат „5+2“ не бяха възобновени. ...

През 2008 г. не е имало изтегляне на руски боеприпаси или военна техника от района на Приднестровието. В безвъзмездният фонд остават достатъчно средства за приключване на дейността по оттеглянето.”

В. Международни неправителствени организации

71. В доклада си от 17 юни 2004 г. „Молдова: Регионално напрежение в Приднестровието“ (Доклад за Европа № 157) организацията „Международна кризисна група“ (ICG) констатира (цитат от Резюме):

“Руската подкрепа за самопровъзгласилата се и непризната Приднестровска Молдовска Република (ПМР) пречи на разрешаването на конфликта и забавя напредъка на Молдова към по-широката ѝ интеграция в европейските политически и икономически структури. В своите скорошни и напълно едностранни опити да разреши приднестровския конфликт Русия демонстрира начин на мислене, близък до този от времето на Студената война. Въпреки успокояващата реторика за отношенията между ЕС и Русия и за сътрудничеството между Русия и САЩ относно разрешаването на конфликта и запазването на мира в новите независими държави от бившия Съветски съюз, явно старите навици отмират трудно. Русия все така не желае да приеме, че ЕС, САЩ и Организацията за сътрудничество в Европа (ОССЕ) играят активна роля в разрешаването на конфликта, защото мнозина в Москва виждат Молдова като сфера на изключително руски геополитически интереси.

Русия продължава да не е склонна да използва влиянието си върху ръководството на „ПМР“ за насърчаване на подход за разрешаване на конфликта, който да балансира законните интереси на всички страни.

Украински и молдовски бизнес среди са се усъвършенствали в използването на паралелната икономика на ПМР за собствените си цели, като редовно взимат участие в реекспорт и други незаконни практики. Някои са използвали политическо влияние за да предотвратят, забавят и попречат на решения, които биха могли да окажат натиск върху ръководството на ПМР да направи компромис. Сред тях са премахването на данъчните и митническите разпоредби, облагодетелстващи незаконния бизнес по реекспорт, прилагане на ефективен граничен и митнически контрол, както и събирането на мита и данъци по вътрешните „граници“.

С подкрепа от руски, украински и молдовски икономически елити, ръководството на ПМР е станало по-самоуверено. Като признават, че международното признаване е малко вероятно, то се фокусира върху запазването *де факто* на независимост чрез неясна конфедерация с Молдова. За съжаление, лидерите на ПМР - като се възползват от противоречията в данъчните и митническите системи на Молдова и на ПМР - продължават да извличат значителни печалби от легални и нелегални икономически дейности, включително и реекспортът, контрабанда и производство на оръжия.

ПМР се превърна в самоосъзнат актьор със свои собствени интереси и стратегии, притежаващ ограничени възможности за самостоятелна политическа маневра, но с обширна мрежа от икономически и други връзки в Русия, Молдова и Украйна. Въпреки това, ПМР остава силно зависима от руската политическа и икономическа подкрепа и не желае да се поставя в позиция, при която трябва да действа в противоречие с руската политика. Интересите на Русия и ПМР често се припокриват, но в някои случаи лидерите на ПМР са успявали да разработят и прилагат стратегии за избягване на натиска на Русия, за забавяне преговорите, за препятстване на руските инициативи и подкопаване на руската политика, чрез използване на разногласия между посредниците и използването на алтернативни източници на външна подкрепа.

Най-скорошния опит на Русия да наложи помирение - плана Козак през октомври и ноември 2003 г. - показва, че влиянието ѝ, макар и широко разпространено, има ясни граници. Русия не е в състояние да прокара споразумение без подкрепата на Молдова и на международната общност, особено на ключови играчи като ОССЕ, ЕС, САЩ. Едно всеобхватно политическо споразумение изисква подход, който може да преодолее различията между Русия и други ключови международни участници, като едновременно с това справедливо отчита интересите и на правителството на Молдова, и на ПМР.

Независимо от разбирането, че на Русия не трябва да се противодейства, гравитационното притегляне на европейската интеграция в Молдова е силно. Наскоро дори нейният комунистически лидер подчерта необходимостта да се направи повече, за да се постигне тази интеграция. През последното десетилетие страната рядко е попадала под погледа на запада, тя обаче ще се нуждае от по-осезателна подкрепа от страна на ЕС и САЩ, ако трябва да се противопостави на руската политическа и материална подкрепа за ПМР и на пречките, които поставя Приднестровието пред процеса на преговори. За да осигури собствените си граници срещу незаконни икономически дейности, които поддържат Приднестровието на повърхността и засягат и европейските ѝ съседи на Молдова ще е нужна помощта и на международни участници.

Конфликтът може да бъде разрешен, ако международната общност използва влиянието си върху Русия както двустранно, така и в рамките на ОССЕ. Само тогава, и със значително по-решителни ангажимент за политическа, икономическа и административна реформа на своята част Молдова ще може да реализира своите европейски стремежи. Критичната първа стъпка ще бъде една цялостна стратегия по отношение на Молдова, Украйна и Русия в рамките на по-широка политика на ЕС за Европа. "

72. В доклада си от 17 август 2006 г., "Несигурното бъдеще на Молдова" (Доклад за Европа № 175), ICG отбелязва (цитат от Резюме):

"След очакваното влизане на Румъния в Европейския съюз през 2007 г., ЕС ще има обща граница с Молдова - слаба държава, разделена от конфликти и измъчвана от корупция и организирана престъпност. Ръководството на Молдова е декларирано желанието си за присъединяване към ЕС, но ангажираността ѝ към европейските ценности е съмнителна, а усилията за разрешаване на спора с отцепилата се област Приднестровие не са успели да сложат край на безизходното положение, продължаващо вече петнадесет години. Младите хора

имат малко доверие в бъдещето на страната и напускат с обезпокоителни темпове. Ако Молдова трябва да се превърне в стабилна съседна държава на ЕС ще е нужно едно много по-голямо международно участие, не само за разрешаване на конфликтите, но и за стимулиране на вътрешните реформи, които да направят страната по-привлекателна за собствените си граждани.

Две скорошни инициативи на ЕС и Украйна породиха надежди, че балансът на силите в сепаратисткия спор се е променил значително. Мисия на ЕС за гранично подпомагане (EUBAM), предприета в края на 2005 г. е помогнала за ограничаване на контрабандата през приднестровската част на молдовско-украинската граница, която е основен източник на приходи за властите в Тираспол – столицата на Приднестровието. В същото време, прилагания от страна на Киев решителен митнически режим за подпомагане на Молдова в регулирането на износа от Приднестровието намали възможността на предприятията в отцепилия се регион да работят без молдовски надзор и така бе нанесен силен психологически удар.

Но оптимизмът, че тези мерки в крайна сметка ще принудят Приднестровието да направи дипломатически отстъпки изглежда е бил фалшив. Въпреки че EUBAM има значителен успех, особено предвид малкия си размер и бюджет, контрабандата продължава да е широко разпространена. Украинският митнически режим също няма решаващо влияние върху приднестровските предприятия, които са все така могат да носят приходи от законната търговия, както са били в миналото. Нещо повече, политическата несигурност повдигна въпроси дали Киев ще продължи да прилага новите разпоредби.

Русия е увеличила подкрепата си за Приднестровието, като изпраща икономическа помощ и предприема наказателни мерки срещу Република Молдова, включително чрез налагане на забрана на износа на вино, един от основните източници на приходи за страната. След разпадането на Съветския съюз Москва отказва да изтегли войските, базирани в Приднестровието, чието присъствие служи за запазване на статуквото. С подкрепата на Русия, приднестровският лидер Игор Смирнов, няма голям интерес да направи компромис в курса си към получаване на независимост. Преговорите с международно посредничеството между двете страни са в безизходица, въпреки участието на ЕС и САЩ като наблюдатели след 2005 г. Макар, че е постигнато някакво разбирателство относно степента на независимост, Молдова е втвърдила позицията си в отговор на непреклонността на Приднестровието.“

73. В доклада си озаглавен „Свободата в света през 2009г.“, Freedom House коментира, *inter alia*:

“През ноември 2003 г. Молдова отхвърли подкрепяния от Русия план за федерализация, който предизвика обществени протести. Последният кръг на многостранните официални преговори се провали в началото на 2006 г., а на референдума през септември 2006 г., чиято легитимност не беше призната от Молдова и международната общност, приднестровският избирател подкрепи с голямо мнозинство процеса на независимост, който в крайна сметка има за цел присъединяването към Русия.

При липсата на активни 5+2 преговорите, Воронин проведе двустранни разговори с Русия и предприе редица стъпки за привеждане на външната политика на Молдова в съответствие с тази на Кремъл. През по-голямата част от

2008 г., той призоваваше Русия да приеме предложението, по силата на което Приднестровието ще получи значителна автономия в рамките на Молдова, ще има силно и единно присъствие в молдовския парламент, както и ще има правото да се отцепи, ако в бъдеще Молдова се обедини с Румъния. Ще бъдат признати имуществените права на Русия, а руските войски ще бъдат заменени от граждански наблюдатели. Воронин защити своите отделни "консултации" с Русия, като казва, че всяко споразумение ще бъде завършено в рамките на формата 5+2.

Проблемът в Приднестровието стана още по спешен през август 2008 г., след като между Русия и Грузия избухна кратък военен конфликт и след като Русия призна независимостта на две отцепили се области в региона. Руски официални лица заявиха, че не са имали планове за признаването на "ПМР", но предупредиха Молдова да не възприема конфронтационната позицията на Грузия. Молдовското правителство от своя страна отхвърля всяко сравнение и потвърди своята решимост за мирни преговори. Някои експерти изразиха опасения, че в рамките на двустранните разговори Русия може да наложи на Молдова тежки условия и след това, ако предложението бъде отхвърлено, да признае ПМР.

Отношения на приднестровския президент Игор Смирнов с Воронин останаха изострени през цялата година, тъй като молдовският лидер ефективно преговаряше през главата на Смирнов и ясно изрази недоволството си от ръководството на ПМР. Двамата мъже се срещнаха през април за първи път от 2001 г. насам, а след това отново през декември. Дни след срещата през април, румънският президент Траян Бъсеску косвено постави въпроса за възможността за разделение, при което Украйна ще погълне Приднестровието, а Румъния съответно ще анексира Молдова, което накара Воронин да го обвини в саботиране на преговорите. Междувременно през годината руският президент Дмитрий Медведев се срещна по отделно с Воронин и Смирнов ...

Политически права и граждански свободи

Жителите на Приднестровието не могат да избират демократично своите лидери, не могат и да участват свободно в молдовските избори ...

Корупцията и организираната престъпност са сериозни проблеми в Приднестровието ...

Медийната среда е ограничена ...

Религиозната свобода е ограничена ...

Въпреки че няколко хиляди ученици учат молдовски, използвайки латинската азбука тази възможност е ограничена. Молдовският език и латинската азбука се свързват с подкрепа за обединение с Молдова, докато руският и кирилицата се асоциират със сепаратистките. Родители, които пращат децата си в училища, използващи латиница, както и самите училища, се сблъскват със системен тормоз от службите за сигурност.

Властите силно са ограничили свободата на сдружаване и рядко издават необходимите разрешения за публични протести ...

Съдебната власт е подчинена на изпълнителната власт и като цяло изпълнява волята на властите ...

Властите дискриминират етническите молдовци, които представляват около 40% от населението. Смята се, че етническите руснаци и украинци заедно са малко повече и се съобщава, че най-много една трета от жителите на региона имат руски паспорти.“

III. ПРИЛОЖИМО МЕЖДУНАРОДНО ПРАВО

A. Международноправни материали относно отговорността на държавата за неправомерни действия

1. Проект на Комисията по Международно Право за отговорността на държавата за международни неправомерни актове

74. През август 2001 г. Комисията по международно право (ILC) прие Проект за отговорността на държавите за международни неправомерни актове („Проекта“). Член 6 и член 8 от Глава II на Проекта предвиждат:

“Член 6: Поведение на органи, предоставени на разположение от една държава на друга държава

За целите на международното право поведението на орган, предоставен на разположение на една държава от друга държава ще се счита за действие на първата държава, ако той действа в изпълнение на правомощия на правителството на държавата, на чието разположение е поставен.

Член 8: Поведение на или контролирано от държава

За целите на международното право поведението на лице или група лица ще се счита за държавен акт, ако при извършване на действието лицето или групата лица фактически действат по указания на или под ръководството на, или под контрола на тази държава.“

2. Съдебна практика на Международния съд

75. В съвещателното си становище „Правни последици за държавите от продължаващото присъствие на ЮАР в Намибия, въпреки Резолюция 276 (1970) на Съвета за сигурност“ Международният съд посочва задължението по международното право да се сложи край на незаконното положение:

“117. След като е достигнал до тези изводи, Съдът сега ще се съсредоточи върху правните последици, които възникват за държавите от продължаващото присъствие на ЮАР в Намибия въпреки резолюция 276(1970) на Съвета за сигурност. Всяко задължително решение на компетентен орган на ООН относно незаконността на конкретна ситуация не може да остане без последиствия. Веднъж щом Съдът е изправен пред такава ситуация, би било неизпълнение на съдебните му функции, ако не постанови, че е налице задължение, особено на държавите членове на ООН, това положение да бъде прекратено. Както вече Съдът е постановявал, препращайки към едно от своите решения, с което е декларирал, че конкретна ситуация противоречи на принципите на международното право: „Това решение има правни последици, а именно да се сложи край на незаконната ситуация“ (I.C.J. Reports 1951, p. 82).

118. ЮАР има задължението да прекрати ситуация, която Съдът е обявил за незаконна и за чието създаване и поддържане е отговорна. Следователно ЮАР е длъжна да изтегли администрацията си от територията на Намибия. Като продължава да поддържа настоящата незаконна ситуация и да окупира без правно основание тази територия ЮАР носи международна отговорност, възникваща от продължаващото неизпълнение на едно международно задължение. Освен това ЮАР остава отговорна за всяко нарушение на своите международни задължения или за нарушения на правата на народа на Намибия. Фактът, че ЮАР вече няма правно основание да управлява тази територия не я освобождава от задълженията и отговорностите ѝ по международното право към други държави свързани с упражняването на правомощията ѝ по отношение на въпросната територия. Физическият контрол на територия, а не суверенитета или легитимността на признати права е основание за отговорността на държавата за действия, които засягат други държави.“

76. В решението по *Делото относно прилагането на Конвенцията за предотвратяване и наказване на престъплението геноцид (Босна и Херцеговина срещу Сърбия и Черна Гора)* от 27 февруари 2007 г. по отношение на отговорността на държавите Международният съд постановява:

“391. Първият проблем, който се поставя с този аргумент е дали е възможно по принцип една държава да бъде държана отговорна за поведението на лица – или групи лица – които, макар да нямат правния статут на държавни органи, на практика действат под толкова строг държавен контрол, че следва да бъдат третиран като нейни органи доколкото това е необходимо да обвърже отговорността на държавата за международни неправомерни актове. На практика Съдът вече е разглеждал този въпрос и му е дал принципен отговор в решението си от 27 юни 1986 г. по *Делото относно Военни и паравоенни действия в и срещу Никарагуа (Никарагуа срещу САЩ)* (решение по същество, I.C.J. Reports 1986, pp. 62-64). В параграф 109 от това решение Съдът посочва, че следва да

‘прецени . . . дали отношенията на контрастите¹ със САЩ са връзка на зависимост (за едната страна) и контрол (за другата страна) до степен, че би било правилно, за целите на правото, контрастите да бъдат приравнени на орган

¹ Contrás – събирателно название на различни бунтовнически групи, водили гражданската война в Никарагуа в периода 1979-1990 г. – бел.прев

на правителството на САЩ или да се приеме, че действат от името на правителството“ (стр.62).

След това, като разглежда фактите в светлината на информацията, с която разполага Съдът отбелязва, че „няма безспорни доказателства, че САЩ в действителност са упражнявали контрол на всички нива до такава степен, че да е справедливо действията на контрастите да се разглеждат, като извършени от името на САЩ“ (параграф 109) и достига до извода, че „доказателствата, с които разполага Съдът ... не са достатъчни да докажат пълната зависимост на [контрастите] от помощта на САЩ“, и поради това Съдът „не е в състояние да прецени дали военните сили на контрастите могат да бъдат приравнени, за целите на правото, на военните сили на САЩ“ (стр.62-63, параграф110).

392. Цитираните пасаж пасаж идат да покажат, че съгласно юриспруденцията на Съда за целите на международната отговорност лица, групи от лица или други формирания могат да бъдат приравнени на държавни органи, дори ако по националния закон те нямат такъв статут, при условие, че фактически действията на лицата, групите от лица или другите формирания са в „пълна зависимост“ от държавата, за която по същество те са единствено инструмент. При такива случаи е уместно да се погледне отвъд самия правен статут за да може да се разберат действителните отношения между лицата, извършващи действието и държавата, с която те са толкова тясно свързани, че изглежда не са нищо друго освен нейни служители: всяко друго разрешение би позволило на държавите да избегнат международната си отговорност като изберат да действат, чрез лица или други формирания, чиято предполагаема независимост би била напълно фиктивна.

393. Приравняването с държавни органи на лица или други формирания, които по националния закон нямат такъв статут трябва обаче да е изключение, защото то изисква доказването, че спрямо тях държавата упражнява изключително сериозен контрол, което в цитираното по-горе решение Съдът изрично описва като „пълна зависимост“ ...“

Международният съд достига до извода, че Сърбия не е пряко отговорна за геноцида по време на войната в Босна през 1992-1995 г. Въпреки това той постановява, че като не е предприела всички мерки в рамките на своите правомощия за прекратяване на геноцида в Сребреница през юли 1995 г. и като не е предала обвинения за геноцид и за съучастничество в геноцид Радко Младич на Международния наказателен трибунал за бивша Югославия Сърбия е нарушила позитивното си задължение да предотврати геноцида по смисъла на Конвенцията за предотвратяване и наказване на престъплението геноцид.

В. Разпоредби на международни договори относно правото на образование

1. Всеобщата декларация за правата на човека от 1948 г.

77. Член 26 Всеобщата декларация за правата на човека предвижда:

“(1) Всеки човек има право на образование. Образованието трябва да бъде безплатно, поне що се отнася до началното и основното образование. Началното образование трябва да бъде задължително. Техническото и професионалното образование трябва да бъдат общодостъпни, а висшето образование трябва да бъде еднакво достъпно за всички на основата на техните способности.

(2) Образованието трябва да бъде насочено към цялостно развитие на човешката личност и засилване на уважението на към правата на човека и основните свободи. То трябва да съдейства за разбирателството, търпимостта и приятелството между всички народи, расови или религиозни групи, както и за осъществяване на дейността на Организацията на Обединените нации за поддържане на мира.

(3) Родителите имат право, с приоритет, да избират образованието, които а получат техните деца.”

2. Конвенцията против дискриминацията в образованието от 1960 г.

78. В членове 1, 3 и 5 от посочената Конвенцията, приета по време на XI-тата сесия през октомври-декември 1960 г. от Организацията за образование, наука и култура на Обединените нации се казва:

“Член 1

1. В настоящата Конвенция изразът "дискриминация" обхваща всяко различие, изключение, ограничение или предпочитане по признак на раса, цвят на кожата, пол, език, религия, политически или други убеждения, национален или социален произход, икономическо положение или рождение, което има за цел или резултат да унищожи или да наруши равенството в третирането в областта на образованието или по-специално:

а) закриване за кое и да е лице или група лица достъпа до различните степени и видове образование;

б) ограничаване на образованието за кое и да е лице или група лица до по-ниско равнище;

в) създаване или запазване на отделни системи на образование или учебни заведения за кои и да е лица или група лица освен в случаите, предвидени от разпоредбите на чл. 2 на тази Конвенция;

г) поставяне дадено лице или група лица в положение, несъвместимо с човешкото достойнство.

2. В настоящата Конвенция думата "образование" се отнася към всички видове и степени на образованието и включва достъпа до образование, равнището и качеството на обучението, а така също условията, при които то се води.

Член 3

С цел да се ликвидира и предотврати дискриминацията, попадаща под определението, дадено в тази Конвенция, държавите, които са страна на тази Конвенция, се задължават:

а) да отменят всички законодателни постановления и административни разпореждания и да спрат административната практика от дискриминационен характер в областта на образованието;

...

Член 5

1. Държавите - страни на тази Конвенция, смятат, че:

а) образованието трябва да бъде насочено към пълно развитие на човешката личност и към по-голямо зачитане правата на човека и основните свободи, те трябва да съдействуват за взаимното разбиране, търпимост и дружба между всички народи и всички расови или религиозни групи, а също така за развитието на дейността на Организацията на обединените нации за поддържане на мира; ...“

3. *Международния пакт за икономическите, социалните и културните права от 1966 г.*

79. Член 13 от Международния пакт за икономическите, социалните и културните права предвижда:

1. Държавите страни по този пакт, признават на всяко лице правото на образование. Те приемат, че образованието трябва да бъде насочено към пълното развитие на човешката личност и на съзнанието за нейното достойнство, както и да засили зачитането на човешките права и основни свободи. Те приемат освен това, че образованието трябва да дава възможност на всички лица да играят полезна роля в едно свободно общество, да насърчава разбирателството, търпимостта и приятелството между всички народи и всички расови, етнически и религиозни групи и да подпомага дейността на Организацията на обединените нации за поддържането на мира.

2. Държавите страни по този пакт, признават, че за да се постигне пълното осъществяване на това право:

(а) основното образование трябва да бъде задължително, безплатно и достъпно за всички;

(b) средното образование в различните му форми, включително техническото и професионалното образование, трябва да се направи общодостъпно с всички подходящи средства и по-специално с постепенното въвеждане на безплатното образование;

(c) висшето образование трябва да се направи достъпно за всички на равноправна основа, според способностите на всеки чрез всички подходящи средства и поспециално чрез постепенно и все пошироко въвеждане на безплатното обучение;

(d) елементарното образование трябва да се насърчава или засилва, доколкото е възможно, за онези лица, които не са получили или не са завършили пълния курс на своето основно образование;

(e) трябва да се осъществява активно развитието на училищната мрежа на всички степени, установяването на задоволителна система за отпускане на стипендии, както и непрекъснато да се подобряват материалните условия на преподавателския персонал.

3. Държавите страни по този пакт, се задължават да зачитат свободата на родителите и в съответните случаи на законните настойници, да избират за своите деца училища извън тези, създадени от официалните власти, но които са съобразени с минимума образователни изисквания, установени или одобрени от държавата, и да осигуряват религиозното и моралното възпитание на своите деца съобразно собствените си убеждения.

4. Някоя разпоредба на този член не трябва да се тълкува като ограничаваща свободата на отделни лица и юридически личности да създават и ръководят учебни заведения при условие, че се спазват принципите, изложени в точка 1 на този член, и че образованието, давано в тези заведения, съответства на минималните норми, установени от държавата.“

4. Международната Конвенция за елиминиране на всички форми на расовата дискриминация от 1966 г.

80. Член 5 от посочената Конвенция на ООН предвижда (в относителната си част):

“В съответствие с основните задължения, залегнали в Член 2 на тази Конвенция, държавите-страни се задължават да забранят и премахнат расовата дискриминация във всичките ѝ форми и да гарантират правото на всеки, без разлика по отношение на раса, цвят, национален или етнически произход, на равенство пред закона, особено при ползуването на следните права:
...

(e) Икономически, социални и културни права, в частност:

...

(v) Правото на образование и обучение;”

5. Конвенцията за правата на детето от 1989 г.

81. Членове 28 и 29 от тази Конвенция на ООН предвиждат:

“Член 28

1. Държавите - страни по Конвенцията, признават правото на детето на образование и с оглед на осъществяването на това право във все по-голяма степен и при еднакви възможности те по-специално трябва:

а) да направят началното образование задължително и безплатно за всички;

б) да насърчават развитието на различни форми на средно образование, включително общо и професионално образование, като ги направят достъпни и на разположение за всяко дете и вземат подходящи мерки, като въвеждането на безплатно образование и предоставяне на финансова помощ в случай на необходимост;

в) да направят висшето образование достъпно за всички на основата на способностите и с всички подходящи средства;

г) да направят образователната информация и тази за професионално обучение и ориентация налична и достъпна за всички деца;

д) да вземат мерки за насърчаване на редовното присъствие в училищата и намаляване процента на децата, напуснали училище.

2. Държавите - страни по Конвенцията, предприемат всички подходящи мерки за осигуряване спазването на училищната дисциплина по начин, съвместим с човешкото достойнство на детето и в съответствие с тази Конвенция.

3. Държавите - страни по Конвенцията, подпомагат и насърчават международното сътрудничество по въпроси, отнасящи се до образованието и по-специално с оглед да допринесат за премахване на невежеството и неграмотността в целия свят и да улеснят достъпа до научни и технически знания и съвременни методи за преподаване. В това отношение особено трябва да се вземат предвид нуждите на развиващите се страни.

Член 29

1. Държавите - страни по Конвенцията, се споразумяват, че образованието на детето трябва да бъде насочено към:

а) развитието на личността на детето, на неговите таланти, умствени и физически способности до най-пълния им потенциал;

б) развитието на зачитането на човешките права и основните свободи и на принципите, провъзгласени в Устава на Организацията на обединените нации;

в) развитието на чувството на уважение към родителите на детето, към неговата собствена културна самоличност, език и ценности, към националните ценности на страната, в която детето живее, на страната, от която то произхожда и на цивилизации, различни от неговата собствена;

г) подготовката на детето за отговорен живот в свободно общество, в духа на разбирателство, мир и толерантност, равенство между половете и дружба между всички народи, етнически, национални и религиозни групи и коренно население;

д) развитието на чувството на уважение към природната среда.

2. Някоя разпоредба от този член или от член 28 не следва да се тълкува по начин, който да накърнява свободата на всяко физическо или юридическо лице да учредява и ръководи образователни институции, при условие, че бъдат спазени принципите, изложени в точка 1 на този член, и че образованието, давано от такива институции, отговаря на минималните стандарти, които могат да бъдат установени от държавата.“

ПРАВОТО

82. Жалбоподателите се оплакват от принудителното затваряне на училищата от властите на „ПМР“ и от тормоза и униженията, на които са били подложени от властите заради избора им децата им да учат в училища, водещи обучението на молдовско-румънски език. Съдът на първо място следва да прецени дали по отношение на въпросите от които се оплакват жалбоподателите попадат в юрисдикцията на едната или и на двете ответни държави, по смисъла на чл.1 от Конвенцията.

I. ЮРИСДИКЦИЯ

A. Становищата на страните

1. Жалбоподателите

(а) Юрисдикцията на Република Молдова

83. Жалбоподателите твърдят, че макар Молдова да не упражнява ефективен контрол върху Приднестровието, областта безсъмнено остава част от националната територия и Молдова все така носи отговорност за защитата на човешките права.

84. Според жалбоподателите спрямо тях Молдова е имала позитивни задължения на няколко взаимно свързани нива. Молдова е било отговорна за взимането на всички възможни мерки за възстановяване върховенството на закона и на своя суверенитет над Приднестровието. Освен това тя е имала позитивното задължение да вземе всички възможни мерки конкретно за поправяне на ситуацията, в

която са се намирали и да защити правото [децата] свободно да учат и [правото на родителите] техните деца да учат в училища, в които се ползва националният молдовски език. Жалбоподателите твърдят, че въпреки липсата на пълен молдовски контрол върху Приднестровието, държавата е разполагала със значителни средства в политическата и икономическата сфера, които са били годни да повлияят на съществуващите отношения с властите в „ПМР“.

(б) Юрисдикцията на Руската Федерация

85. Жалбоподателите подчертават, че училищата са били затворени през 2004 г., малко след като Съдът е постановил решението си по делото *Plașci* (цитирано по-горе). Те твърдят, че установените от Съда факти в *Plașci*, които са довели до заключението, че влиянието на Русия върху „ПМР“ е от решаващо значение, са относими в пълна степен и към настоящия случай.

86. Жалбоподателите подчертават, че не съществува сигурна информация, че руско въоръжение и оборудване е било изтегляно от страната след 2004 г. Те твърдят, че във връзка с управляването на оръжейните запаси Русия е сключвала тайни сделки с лидерите на „ПМР“. По данни на руското правителство през 2003 г. в региона са били разположени 2 200 военни и няма доказателства, че тази цифра е намаляла значително. Присъствието им е било оправдано от Русия с необходимостта от охраняване на военните складове. Жалбоподателите поддържат, че присъствието на военните части и на оръжията противоречи на международните задължения на Русия. Понататък жалбоподателите твърдят, че няма по-ясен ангажимент за премахване на военните части и въоръжението. Вместо това, от официалните руски изявления се подразбира, че оттеглянето зависи от постигането на политическо споразумение. По мнение на жалбоподателите продължаващото руско военно присъствие представлява скрита заплаха за бъдеща военна интервенция, която има за цел да сплаши молдовското правителство и опонентите на сепаратисткия режим в Приднестровието.

87. Жалбоподателите твърдят, че Приднестровието зависи от вноса на енергия от Русия и от руските инвестиции, финансова помощ и търговия. 18 % от износа на „ПМР“ и 43,7 % от вноса, главно енергия, е от и за Русия. „ПМР“ е платила по-малко от 5% от консумирания от региона газ, но Русия не е предприела мерки за възстановяване на дълга. В нарушение на молдовския закон Русия е предоставяла директна хуманитарна помощ за Приднестровието, най-вече под формата на добавки към пенсиите за старост. Жалбоподателите сочат, че според руски официални източници в периода 2007-2010 г. общият размер на предоставената за Приднестровието финансова помощ е 55 млн. долара.

88. Жалбоподателите поддържат, че руският политически елит счита Приднестровието за преден пост на Русия. Те са предоставили примери от изявления на членове на руската Дума в подкрепа на независимостта на Приднестровието от Молдова и препращат към призивите на Игор Смирнов, президента на „ПМР“, от преди януари 2012 г. за включване на Приднестровието в Руската Федерация. Те също така подчертават, че на около 120 000 души, живеещи в Приднестровието са получили руско гражданство. През февруари и март 2005 г. „в отговор на действията на молдовското правителство, целящо влошаването на ситуацията около Приднестровието“ руската Дума е приела резолюции с искане правителството да наложи забрана на вноса на молдовски алкохол и тютюневи изделия; да изнася енергия за Молдова (освен за Приднестровието) на международни цени; да наложи визов режим за молдовските граждани, освен за живеещите в Приднестровието. Жалбоподателите цитират изводите на Международния валутен фонд, че през 2006-2007 г. тези мерки са имали комбиниран негативен ефект върху икономическия растеж на Молдова с 2-3% годишно.

2. Молдовското правителство

(а) Юрисдикцията на Република Молдова

89. Молдовското правителство поддържа, че според логиката на решението *Ilaşcu* (цитирано по-горе), жалбоподателите попадат под юрисдикцията на Молдова, защото като предявяват претенции за територията и като се опитват да гарантират правата на жалбоподателите, молдовските власти са поели спрямо тях позитивни задължения. Молдовското правителството заявява, че все така приднестровската територия не е под тяхна юрисдикция, в смисъла на власт и контрол, въпреки това те продължават да изпълняват позитивните си задължения установени с *Ilaşcu*. Според молдовското правителство централният въпрос във връзка с Молдова е в каква степен едно такова позитивно задължение може да ангажира държавната юрисдикция. В таз връзка те се позовават на частичното особено мнение на съдия Николас Браца подкрепено от съдиите Розакис, Хедиган, Томазен и Пантиру към решението *Ilaşcu*.

(б) Юрисдикцията на Руската Федерация

90. Молдовското правителство счита, че в светлината на принципите, изведени в *Al-Skeini and Others срещу Обединеното Кралство*[ГК], № 55721/07, 7 юли 2011, фактите по настоящото дело попадат под юрисдикцията на Русия, заради продължаващото военно присъствие, което пречи на разрешаването на конфликта.

91. Молдовското правителство набляга, че властите нямат достъп до военния склад в Колбасна и следователно не са наясно с количествата военна техника, която Руската Федерация все още държи в Приднестровието. Правителството поддържа, че е трудно да се направи ясно разграничение между руските военни, които участват в миро-опазващите сили в рамките на споразумението за прекратяване на огъня и руските войници от Руската оперативна група („РОГ“), разположена в Приднестровието за да охранява складираното оръжие. Според правителството извън висшите командващи, които вероятно са били разпределени директно от Русия, много от обикновените войници и в двете военни сили са били руски граждани от Приднестровието, подкрепящи сепаратисткия режим. На последно място правителството подчертава, че военното летище в Тираспол е било под руски контрол и че официалните служители на „ПМР“ са могли да го ползват свободно.

92. Молдовското правителство поддържа, че руското военно и оръжейно присъствие в Приднестровието е блокирало усилията за разрешаване на конфликта и е помагало за запазване на властта на сепаратисткия режим. Молдовското правителство е било поставено в неблагоприятна позиция и не е можело да преговаря свободно без да се страхува, че руското военно оттегляне ще бъде спряно, както това е станало когато Молдова е отказала Плана Козак (виж параграф 27, по-горе). Съпротивата на „ПМР“ срещу изтеглянето на въоръжението, по негово мнение, не е приемливо извинение за това те да не бъдат изведени или унищожени и руското правителство не следва да приема или да се позовава на такава съпротива. Молдовското правителство е било готово да сътрудничи по всякакъв начин, освен когато условията за сътрудничество не са неоправдано обременителни, такива като тези включени в Плана Козак. Активното участие на други международни партньори в процеса на преговори, би следвало също да намали всяка прекомерна тежест за Русия, която би могла да възникне от практическа страна при унищожаването на армейските складове.

93. Молдовското правителство твърди, че икономиката на „ПМР“ е била ориентирана към износ на стоки за Русия и Украйна и не са съществували реални истински търговски връзки между „ПМР“ и Молдова. Въпреки това обаче само 20% от населението е било икономически активно и регионът е оцелявал благодарение на финансовата подкрепа на Русия, предоставяна под формата на опрощаване на дългове за газ и финансови дотации. През 2011 г., например, „ПМР“ е получила финансова помощ от Русия на обща стойност 20,64 млн. долара. През 2011 г. „ПМР“ е консумирала равностойността на 505 млн. долара газ, но е заплатила само 4 % (20 млн. долара).

94. Накрая, молдовското правителство поддържа, че политиката на „ПМР“ е изцяло ориентирана към Русия и дистанцирана от Молдова. Имало е много посещения на високо равнище между Русия и Приднестровието и изявления високопоставени руски политици в подкрепа. Въпреки това политическата ситуация се променя непрекъснато и е трудно да се даде цялостна оценка.

3. Руското правителство

(а) Юрисдикцията на Република Молдова

95. Руското правителство не е коментирало въпроса за юрисдикцията на Република Молдова по настоящото дело.

(б) Юрисдикцията на Руската Федерация

96. Руското правителство оспорва подхода на Съда по въпроса за юрисдикцията в *Plașci* и *Al-Skeini* (и двете цитирани по-горе). Правителството поддържа, че волята на държавите членки, така както е изразена тя в чл.1 на Конвенцията, е била, че при липса на изрична декларация по чл. 56, юрисдикцията на всяка държава трябва да бъде ограничена в рамките на териториалните ѝ граници. Алтернативно счита, че подходът на Съда по делото *Banković and Others срещу Белгия и 16 други държави членки* (реш. по допустимостта) [ГК], № 52207/99, ECHR 2001-XII би дал по-точно тълкуване, тъй като съгласно него, юрисдикцията на държавата може да излезе извън границите на страната само в изключителни случаи. Според руското правителство, юрисдикцията по изключение може да обхване чужда територия, само когато държавата членка упражнява ефективен контрол над тази територия, който да е еквивалентен по степен на контрола, който тя упражнява върху собствената си територия в мирно време. Такива биха били случаите когато е налице дългосрочна окупация или когато държавата, страна по Конвенцията ефективно контролира една територия чрез правителство, което би било правилно да се счита за неин орган, съгласно приложения от Международния съд тест по *Делото относно прилагането на Конвенцията за предотвратяване и наказване на престъплението геноцид (Босна и Херцеговина срещу Сърбия и Черна Гора)* (виж параграф 76 по-горе). Не би могло да се каже, че в настоящия случай Русия упражнява юрисдикцията си, след като територията се е контролирала *de facto* от правителство, което не е било нито орган, нито инструмент на Русия

97. При условията на евентуалност, руското правителство твърди, че настоящото дело следва да се различава от предишните случаи, защото не е имало доказателства за какъвто и да било извънтериториален акт от страна на руските власти. Обратно, в *Al-Skeini*, например Съдът е

намерил, че роднините на жалбоподателите попадат в юрисдикцията на Обединеното Кралство, защото са били убити от британски войници. Дори в *Plașci* Съдът сам се позовава на два аргумента за да признае юрисдикцията на Русия: първо, защото „ПМР“ е била обект на доминиращо руско влияние, но и защото жалбоподателите са били арестувани и прехвърлени в затвор в „ПМР“ от руски войници. Решението *Plașci* Съдът е мотивирал с факта, че Русия пряко е участвала в ареста и че след ратифицирането на Конвенцията не е положила достатъчно усилия за да гарантира освобождаването на жалбоподателите. По настоящото дело руското правителство подчертава, че липсва причинно следствена връзка между присъствието на руските военни сили в Приднестровието и отношението спрямо училищата на жалбоподателите. Напротив, руското правителство се е опитвало да разреши училищната криза като посредник. Нещо повече, руското правителство поддържа, че няма доказателства Русия да упражнява ефективен военен и политически контрол над Приднестровието. Ако Съдът намери, че случилото се попада под руска юрисдикция, това на практика би означавало, че Русия ще носи отговорност по Конвенцията за всяко едно нарушение в Приднестровието, без значение от незначителното руско военно присъствие там. Съдът следователно би следвало да реши, че фактите, от които се оплакват жалбоподателите попадат извън юрисдикцията на Русия по смисъла на чл. 1 от Конвенцията.

98. Руското правителство не е предоставило никакви цифри относно броя на оръжията съхранявани в склада в Колбасна в Приднестровието. То обаче настоява, че повечето от оръжията, боеприпасите и военното оборудване са били изнесени между 1991 г. и 2003 г. През 2003 г., когато молдовското правителство е отказало да подпише Меморандума за принципите за създаване на държавна структура от обединени държави („Плана Козак“) „ПМР“ е блокирала преместването на всичко останало. По мнение на руското правителство е било нужно сътрудничество и от страна на молдовските власти, тъй като те били забранили ползването на железопътната линия от Приднестровието през контролираната от Молдова територия. Към настоящия момент в складовете били останали само снаряди, ръчни гранати, минометни бомби и боеприпаси за леки оръжия. Предстояло унищожаването на повече от 60 % от тези амуниции след изтичането на гаранционния им период, но руското правителство не е уточнило кога ще стане това. Освен това унищожаването им щяло да е бъде възможно едва след като бъде сключено споразумение относно опазването на околната среда. Руското правителство подчертава, че е носело отговорността за опазването на оръжейния склад и защитата от кражби, въпреки че е било подложено на натиск да отзове 1 000 свои военнослужещи, разположени в Приднестровието за опазването на

склада. Освен този малък контингент имало още около 1 125 руски войници, които били разположение в Зоната за сигурност, като част от договорените на международно равнище миро-опазващи сили. Зоната за сигурност била 225 км дълга и 12-20 км широка. По мнение на руското правителство било очевидно, че присъствието на няколко стотин руски военни, които да охраняват военните складове и да упражняват миро-опазващи функции не може да бъде сметено за средство за ефективен пълен контрол над Приднестровието.

99. Руското правителство отрича да е предоставяло каквато и да било финансова помощ на „ПМР“. Правителството обяснява газовите доставки с факта, че доколкото „ПМР“ не е призната за самостоятелен субект на международното право, тя не може да има свои собствени държавни дългове и Русия не е внасяла отделно газ за Приднестровието и за Молдова. Следователно дългът за доставките на газ за Приднестровието е на Молдова. Доставките на газ за региона са били извършвани от руската държавна корпорация Газпром и акционерното дружество „Молдовагаз“, което било собственост на Молдова и „ПМР“. Дългът на Молдовагаз към Русия надхвърлял 1,8 милиарда долара, от които 1,5 милиарда USD за газ, консумиран в Приднестровието. Газпром не можела просто да откаже да доставя газ за региона, тъй като газопроводите през Молдова снабдявали балканските държави. Между Газпром и Молдовагаз се водели сложни преговори относно изплащането на дълга. През 2003-2004г. бил предложен вариант, съгласно който „ПМР“ ще разреши на Русия да изтегли военно оборудване на стойност 1 млн. долара в замяна на което Русия ще намали със същата сума дължимото за газа, но тази схема така и никога не бил приложена, тъй като към този момент отношенията между Молдова и „ПМР“ се влошили и нито една от страните не била готова да се съгласи. Руското правителство отрича да е имало отделни договори за доставка на газ за Молдова и Приднестровието и поддържа, че за Газпром е било невъзможно да наложи различни цени за потребителите в различни части на страната. След 2008 г. Молдова е била задължена да плаща по европейски цени, а не както до този момент на преференциални цени.

100. По отношение на финансовата помощ руското правителство сочи, че размерът на хуманитарната помощ, предоставена на руските граждани, живеещи в района (каквато е изплащането на пенсии и помощ за поддържане на училищата, затворите и болниците) е напълно прозрачна и може да бъде сравнена с хуманитарната помощ, предоставяна от Европейския съюз. Така както е предоставяла помощ за населението в Приднестровието, така Русия е предоставяла помощ и за живеещи в други части на Молдова. В допълнение, руското правителство отрича Молдова да е била когато и да било обект на икономически санкции заради позицията си спрямо „ПМР“ и

подчертава, че президентът и правителството, а не Думата отговарят за икономическата политика. През март 2006 г. са били наложени ограничения върху вноса на вино от Молдова, защото са били констатирани нарушения на санитарните изисквания. Вносът на молдовско вино е бил възстановен на 1 ноември 2007 г. след изготвянето на експертен доклад. Властите в Руската Федерация приемали Република Молдова за единна държава и нямали отделни търговски и икономически договорености с Приднестровието.

101. По въпроса за политическата подкрепа, руското правителство твърди, че от гледна точка на международното право, дори ако се установи, че по какъвто и да било начин Русия оказва политическа подкрепа на властите в „ПМР“, това няма да означава, че Русия носи отговорност за извършени от тях нарушения на човешки права. По мнение на правителството е абсурдно да се твърди, че когато едно местно правителство е избрано по демократичен начин, всяка външна сила, която го подкрепя става отговорна за извършените от него злоупотреби в областта на правата на човека.

Б. Преценката на Съда

1. *Общи принципи относими към юрисдикцията по чл. 1 на Конвенцията*

102. Член 1 от Конвенцията гласи:

“Високодоговарящите страни осигуряват на всяко лице под тяхна юрисдикция правата и свободите, определени в част I на тази Конвенция“

103. В своята практика по чл. 1 Съдът е извел няколко ясни принципа. Така, съгласно чл. 1, задълженията, поети от държавите членки са ограничен до „осигуряване“ (*“reconnaître”* във френския текст) на всяко лице под тяхна „юрисдикция“ изброените права и свободи (виж *Soering срещу Обединеното Кралство*, 7 юли 1989, § 86, Series A № 161; *Banković and Others срещу Белгия и Други* [ГК] (реш. по допустимостта), № 52207/99, § 66, ECHR 2001- XII). „Юрисдикция“ по чл. 1 е критерий за необходимия праг. Упражняването на юрисдикция е необходимо условие за ангажирането на отговорността на държава членка за нейни действия или бездействия, за които може да се твърди, че нарушават правата и свободите по Конвенцията (виж *Plașcu and Others срещу Молдова и Русия* [ГК], № 48787/99, § 311, ECHR 2004-VII; *Al-Skeini and Others срещу Обединеното Кралство* [ГК], № 55721/07, § 130, 7 юли 2011).

104. Въпросът за упражняването на юрисдикция по чл. 1 е на първо място териториален (виж *Soering*, цитирано по-горе, § 86; *Banković*, цитирано по-горе, §§ 61; 67; *Plașcu*, цитирано по-горе, § 312; *Al-Skeini*,

цитирано по-горе § 131). Презюмира се, че нормално юрисдикцията се упражнява на територията на държавата (*Ilaşcu*, цитирано по-горе, § 312; *Assanidze срещу Грузия* [ГК], № 71503/01, § 139, ECHR 2004-II). И обратно, действия на държава членка, извършени или имащи ефект извън нейната територия могат да представляват упражняване на юрисдикция по смисъла на чл. 1 само в изключителни случаи (*Banković*, цитирано по-горе, § 67; *Al-Skeini*, цитирано по-горе § 131).

105. До днес Съдът е приел за изключителни няколко обстоятелства, които могат да доведат до извода, че една държава членка упражнява своята юрисдикция извън териториалните си граници. Във всеки отделен случай въпросът дали съществуват изключителни обстоятелства, които да налагат и оправдават извода на Съда, че държавата е упражнявала юрисдикция извън територията си трябва да бъде преценен с оглед на конкретните факти (*Al-Skeini*, цитирано по-горе, § 132).

106. Изключение от принципа, че юрисдикцията по чл. 1 е ограничена до собствената държавна територия е налице когато, като последица от законна или незаконна военна акция една държава членка упражнява ефективен контрол над район извън националната си територия. Задължението в този район да се гарантират правата и свободите по Конвенцията възниква от факта на контролирането, без значение дали то се упражнява пряко чрез военните сили на държавата членка или чрез зависима от нея местна администрация (*Loizidou срещу Турция* (предварителни възражения), 23 март 1995, § 62, Series A № 310; *Кипър срещу Турция* [ГК], № 25781/94, § 76, ECHR 2001-IV, *Banković*, цитирано по-горе, § 70; *Ilaşcu*, цитирано по-горе, §§ 314-316; *Loizidou* (по същество), цитирано по-горе, § 52; *Al-Skeini*, цитирано по-горе, § 138). След като е установен факта на такова господство над територията не е необходимо да се преценява дали държавата членка упражнява прецизиран контрол върху политиките и действията на зависимата от нея местна администрация. Самият факт, че местната администрация е оцеляла благодарение на подкрепа, включително военна, предоставена ѝ от държавата членка обвързва отговорността на последната за политиката и действията на администрацията. Съгласно чл. 1 контролиращата държава носи отговорност за гарантирането в рамките на района под неин контрол на всички основни права по Конвенцията и по протоколите, които е ратифицирала. Тя ще отговаря за всяко нарушение на тези права (*Кипър срещу Турция*, цитирано по-горе, §§ 76-77; *Al-Skeini*, цитирано по-горе, § 138).

107. Дали една държава членка упражнява ефективен контрол спрямо район извън нейната територия е фактически въпрос. При преценката дали е налице ефективен контрол Съдът основно ще отчете доколко силно е военното присъствие на държавата в района (виж *Loizidou* (по основателността), цитирано по-горе, §§ 16 и 56; *Ilaşcu*,

цитирано по-горе, § 387). Могат да са относими и други фактори, като например до каква степен нейната военна, икономическа и политическа подкрепа за зависимата от нея местната администрация ѝ предоставя контрол и влияние върху района (виж *Plașcu*, цитирано по-горе, §§ 388-394; *Al-Skeini*, цитирано по-горе, § 139).

2. Приложение на тези принципи към фактите по настоящото дело

108. На този етап е подходящо да се припомнят основните факти по делото. Жалбоподателите са деца и родители от молдовската общност в Приднестровието, които се оплакват от последиците на политиката на сепаратистките власти в езиковата област върху образованието на техните деца и семейния им живот. В същността си техните оплаквания са свързани с действията на властите на „ПМР“ през 2002 г. и 2004 г. по привеждането в сила на решения, приети няколко години по-рано, с които в училищата се забранява използването на латинската азбука, въвежда се изискването за регистрация и за използване на одобрената от „ПМР“ учебна програма и кирилицата. В резултат, на 22 август 2002 г. полицията в „ПМР“ принудително изгонила учениците и учителите от училище Щефан сел Маре в Григориопол. На училището не било позволено да се върне в същата сграда и в последствие било преместено в контролираната от Молдова територия, на около 20 км от града. През юли 2004 г. били изгонени децата и училищният персонал от училище Еврика в Ръбница. Същият месец училище Александру сел Бун в Тигина било заплашено със закриване и прекъсване на електрическото захранване и подаването на вода. В началото на следващата учебна година и двете училища били заставени да се преместят в същия град, но в не така удобни и по-зле оборудвани сгради.

(а) Република Молдова

109. На първо място Съдът трябва да прецени дали случаят попада в юрисдикцията на Република Молдова. В тази връзка той отбелязва, че през цялото време и трите училища са били ситуирани на молдовска територия. Вярно е, и това се приема от всички страни, че Молдова няма власт на частта от своята територия, която се намира на изток от река Днестър и се контролира от „ПМР“. Въпреки това в решението *Plașcu*, цитирано по-горе, Съдът е приел, че лицата задържани в Приднестровието са били в молдовска юрисдикцията, защото това е територията на молдовската държавата, макар тя да не упражнява ефективен контрол в региона. При тези обстоятелства, задължението на Молдова по чл. 1 от Конвенцията „да осигурява на всяко лице под тяхна юрисдикция правата и свободите по Конвенцията“ е било

ограничено до позитивно задължение да предприеме дипломатическите, икономическите, съдебните и други мерки, които да са били едновременно и в нейните правомощия, и съобразени с международното право (виж *Ilaşcu*, цитирано по-горе, § 331). В *Ivanțoc and Others срещу Молдова и Русия*, № 23687/05, §§ 105-111, 15 ноември 2011 г. Съдът е достигнал до аналогичен извод.

110. Според Съда няма основание за разграничаване на настоящия случай. Макар Молдова да не е упражнявала ефективен контрол върху действията на „ПМР“ в Приднестровието, фактът, че съгласно международното публично право регионът е признат за част от молдовската територия създава задължение за Молдова по чл. 1 от Конвенцията да използва всички правни и дипломатически средства, с които разполага за да продължи да гарантира упражняването на правата и свободите, дефинирани в Конвенцията на всички живеещи там (виж *Ilaşcu*, цитирано по-горе, § 333). По-долу Съдът ще прецени дали Молдова е изпълнила това свое позитивно задължение.

(б) Руската Федерация

111. След това Съдът трябва да прецени дали жалбоподателите попадат също и под юрисдикцията на Руската Федерация. Той приема за своя отправна точка факта, че ключовите събития по делото – принудителното извеждане от училищата - са в периода от август 2002 г. до юли 2004 г. Това е същият период от две години, разглеждан от Съда в решението *Ilaşcu* (цитирано по-горе), обнародвано през юли 2004 г. Вярно е, че по това дело Съдът е приел, че той е от значение въпроса дали е било в руска юрисдикция арестуването, задържането и малтретирането на г-н Илашку, г-н Лешко, г-н Иваншоч и г-н Петров-Попа от руски войници от XIV-та армия, които след това са ги предали на полицията на „ПМР“. Съдът е намерил, че тези действия, макар и извършени от Русия преди ратифицирането на Конвенцията, са част от продължаващо и непрекъснато задължение от страна на Руската Федерация да носи отговорност за съдбата на задържаните. Съдът освен това е приел като част от тази продължаваща отговорност фактът, че по време на бунтовете в Приднестровието през 1991 -1992 г. руските власти са подпомагали военно и политически установяването на сепаратистки режим (виж *Ilaşcu*, цитирано по-горе, § 382). Съдът също така е приел, че през периода от май 1998 г., когато Русия е ратифицирала Конвенцията, до май 2004 г., когато Съдът е постановил решението си, „ПМР“ е оцеляла благодарение на военната, икономическата, финансовата и политическата подкрепа, предоставяна ѝ от Руската Федерация и че тя е останала под ефективната власт, или най-малкото, под решаващото влияние на Русия (*Ilaşcu*, цитирано по-горе, § 392). Въз основа на това Съдът е заключил, че за целите на чл. 1

от Конвенцията жалбоподателите са били под „юрисдикцията“ на Руската Федерация (*Paşci*, цитирано по-горе, §§ 393-394).

112. При тези обстоятелства, след като Съдът вече е намерил, че през разглеждания период Руската Федерация е упражнявала своята юрисдикция над определени събития в Приднестровието, той приема, че тежестта на доказване е прехвърлена върху руското правителство, което сега трябва да докаже, че Русия не е упражнявала юрисдикцията си по отношение на събитията, от които се оплакват настоящите жалбоподатели.

113. Руското правителство отрича Русия да е упражнявала юрисдикция над Приднестровието през съответния период. То подчертава на първо място, че настоящият случай е безспорно различен от този в *Paşci*, цитиран по-горе, където Съдът е намерил, че руските войници са извършили първоначалния арест и лишаването от свобода на жалбоподателите, както и от този в *Al-Skeini*, също цитиран по-горе, където Съдът е намерил, че убийството на иракски цивилни лица по време на секретни операции, провеждани от британски войници е било в юрисдикцията на Обединеното Кралство.

114. Съдът напомня, че е постановявал, че в изключителни обстоятелства една държава може да упражнява юрисдикцията си извън своята територия чрез налагане на власт и контрол от служители на държавата над лице или лица, както например се е случило в *Al-Skeini* (цитирано по-горе, § 149). Съдът обаче също така е постановявал, че една държава може да упражнява юрисдикцията си извън своята територия, когато като последица от законна или незаконна военна акция упражнява ефективен контрол над район извън националната ѝ територия (виж параграф 106 по-горе). Съдът приема, че няма доказателства за пряко участие на руски представители в акцията срещу училищата на жалбоподателите. Жалбоподателите обаче твърдят, че през разглеждания период Русия е упражнявала ефективен контрол над „ПМР“ и Съдът трябва да провери дали това е така или не.

115. Правителството на Руската Федерация твърди, че Съдът може да достигне до заключението, че Русия е имала ефективен контрол, само ако установи, че „правителството“ на „ПМР“ може да се счита, за орган на руската държава съобразно подхода на Международния съд по *Делото относно прилагането на Конвенцията за предотвратяване и наказване на престъплението геноцид (Босна и Херцеговина срещу Сърбия и Черна Гора)* (виж параграф 76 по-горе). Съдът напомня, че в цитираното от правителството на Руската Федерация решение Международният съд е бил призван да прецени при какви условия действията на лице или група лица могат да обвържат една държава, така че тя да може да бъде държана отговорна по международното право за тяхното поведение. В настоящото дело обаче Съдът разглежда

различен въпрос, а именно дали фактите, от които се оплакват жалбоподателите попадат в юрисдикцията на ответната държава по смисъла на чл. 1 от Конвенцията. Както е видимо от резюмираната по-горе практика на Съда, тестът за установяване на наличие на „юрисдикция“ по чл. 1 от Конвенцията никога не е бил еднакъв с теста за установяване отговорността на една държава за международен неправомерен акт по международното право.

116. В обстоятелствата по настоящото дело Съдът трябва да установи дали фактически в периода август 2002 г. – юли 2004 г. Русия е упражнявала ефективен контрол над „ПМР“. За да направи тази преценка Съдът ще използва целият предоставен му материал или, когато това е необходимо, материали, получени *proprio motu* (виж, *mutatis mutandis*, *Saadi срещу Италия* [ГК], № 37201/06, § 128, ECHR 2008).

117. Руското правителството подчертава, че тяхното военно присъствие в Приднестровието през разглеждания период е било незначително, включвало е само около 1 000 военнослужещи на РОГ, които охранявали военния склад в Колбасна и още 1 125 военни, разположени в Зоната за сигурност като част от международните миропазващи сили. В решението *Ilaşcu* Съдът е намерил, че през 2002 г. около 1 500 военнослужещи от РОГ са охранявали военния склад (цитирано по-горе, § 131). Другите страни по делото не оспорват броя на руски войници (виж параграф 37 по-горе). Не е възможно обаче да се установи какъв е бил точния вид и брой на складираното в Колбасна оръжие в периода 2002-2004 г., тъй като руското правителство не е предоставило на Съда поисканата подробна информация, а в склада не е бил допуснат независим наблюдател. В решението *Ilaşcu* (цитирано по-горе, § 131) обаче Съдът се е позовал на доказателства, че през 2003 г. в Колбасна РОГ е притежавал поне 200 000 тона военно оборудване и боеприпаси, както и 106 бойни танкове, 42 бронирани коли, 109 бронетранспортьора, 54 бронирани разузнавателни превозни средства, 123 оръдия и минохвъргачки, 206 противотанкови оръдия, 226 зенитни оръдия, 9 хеликоптера и 1 648 различни по вид превозни средства.

118. Съдът приема, че през 2002-2004 г. броят руски военни, разпределени в Приднестровието е намалял значително (виж *Ilaşcu*, цитирано по-горе, § 387) и че контингентът е бил малък спрямо цялата територия. Въпреки това обаче в *Ilaşcu* (цитирано по-горе, § 387) Съдът е намерил, че с оглед размера на съхранявания в Колбасна арсенал, значимостта на руската военна армия в района и нейното възпиращо влияние са се запазили. Нещо повече във връзка и с военния склад, и с войската, Съдът смята, че историческият контекст има важна връзка със ситуацията през периода разглеждан в настоящото дело. Не може да бъде забравено, че в решението *Ilaşcu* Съдът е намерил, че сепаратистите са могли да запазят властта си

през 1992 г. само благодарение на помощта на руската армия. Военният склад в Колбасна първоначално е принадлежал на XIV-та армия на СССР и Съдът намира за доказано отвъд разумно съмнение, че по време на военния конфликт сепаратистите са могли с помощта на служещите в XIV-та армия да се снабдяват с оръжие от военния склад. Съдът е приел също така, че главно поради масовото предоставяне на оръжие и боеприпаси от складовете на XIV-та армия на сепаратистите, на молдовската армия е било попречено да възстанови контрола си върху Приднестровието. В допълнение, Съдът е намерил, че от началото на конфликта множество руснаци извън региона, и по-точно казаци, са дошли в Приднестровието за да се бият на страната на сепаратистите срещу молдовските военни части. В заключение, той е установил, че през април 1992 г. Руската армия, разположена в Приднестровието (РОГ) се е намесила в конфликта, позволявайки на сепаратистите да завземат Тигина.

119. Руското правителство не е предоставило на Съда никакви доказателства, които да показват, че изводите, направени в решението *Plaszi* са неточни. По мнение на Съда с оглед заключението му, че първоначално сепаратисткият режим се е установил само благодарение на руската военна помощ, фактът, че в нарушение на международните си ангажменти Русия притежава военен склад на молдовска територия, наред с 1 000 военни, които да го охраняват представлява сериозен знак за продължаващата подкрепа за режима в „ПМР“.

120. Както бе отбелязано по-горе в решението *Plaszi* Съдът също така е намерил, че в разглеждания период „ПМР“ е оцеляла само благодарение на руската икономическа подкрепа, *inter alia* (виж параграф 111 по-горе). Съдът не счита, че руското правителство се е освободило от тежестта на доказване, нито че е показало, че този извод е неверен. По-конкретно руското правителство не отрича, че руската държавна корпорация Газпром е доставяла газ за региона и че „ПМР“ е заплащала само минимална част от газа, консумиран както от частните домакинства, така и от големите индустриални комплекси, разположени в Приднестровието, голяма част от които Съдът е установил, че са руска собственост (виж параграфи 39-40 по-горе). Руското правителство признава, че всяка година е разходвало милиони долари под формата на хуманитарна помощ за населението на Приднестровието, вкл. изплащането на пенсии за старост и финансови субсидии за училища, болници и затвори. В светлината на предоставената от молдовското правителство статистика, неоспорена от руското правителство, че само около 20% от населението на „ПМР“ са икономически активни, може по-добре да бъде оценено колко руските пенсии и помощ са от значение за местната икономика. Накрая Съдът отбелязва, че руското правителство не е коментирало статистиката на жалбоподателите относно гражданството, според

която почти на една пета от живеещите в контролирания от „ПМР“ регион е било предоставено руско гражданство (виж параграфи 41-42 по-горе).

121. Накратко, руското правителство не е убедило Съда, че изводите, до които е достигнал през 2004 г. в решението *Па̀сци* (цитирано по-горе) са били неточни. „ПМР“ е била създадена благодарение на руската военна помощ. Продължаващото руско военно присъствие в района е било сериозен знак за лидерите на „ПМР“, за молдовското правителство и за международните наблюдатели, че Русия продължава да подкрепя военно сепаратистите. В допълнение, населението е било зависимо от безплатните или сериозно субсидирани газови доставки, пенсии и друга финансова помощ от Русия.

122. Съдът следователно потвърждава изводите си от решението *Па̀сци* (цитирано по-горе), че само благодарение на руската военна, икономическа и политическа подкрепа в периода 2002 – 2004 г. „ПМР“ е можела да продължи да съществува и да се противопоставя на молдовските и международните усилия за разрешаване на конфликта и демократизиране на региона и установяване на принципа за върховенство на закона. При тези обстоятелства, силната зависимост на „ПМР“ от руската подкрепа в периода на училищната криза представлява сериозна индичия, че Русия е упражнявала ефективен контрол и възпиращо влияние върху администрацията на „ПМР“.

123. Следователно, жалбоподателите по настоящото дело са били под руска юрисдикция по смисъла на чл. 1 от Конвенцията. Сега Съдът трябва да прецени дали е имало някакво нарушение на правата им по Конвенцията, които да могат да ангажират отговорността на ответните държави.

II. ТВЪРДЯНОТО НАРУШЕНИЕ НА ЧЛЕН 2 ОТ ПРОТОКОЛ 1 НА КОНВЕНЦИЯТА

124. Член 2 от Протокол 1 на Конвенцията предвижда:

“Никой не може да бъде лишен от правото на образование. При изпълнението на функциите, поети от нея в областта на образованието и преподаването, държавата зачита правото на родителите да осигуряват на своите деца образование и преподаване в съответствие със своите религиозни и философски убеждения.“

А. Становищата на страните

1. Жалбоподателите

125. Според жалбоподателите Съдът трябва да се възползва от възможността да развие практиката си по чл. 2 от Протокол 1 в светлината на международните стандарти относно правото на образование. Така например, според чл. 26 от Всеобщата декларация за правата на човека, чл. 13 § 1 Международния пакт за икономическите, социалните и културните права и чл. 29 § 1 (а) от Конвенцията за правата на детето образованието трябва да бъде насочено към „цялостното развитие на човешката личност“. Съдът вече е признал значимостта на образованието за развитието на едно дете позовавайки се на тези международни инструменти: *Timishev срещу Русия*, №№ 55762/00 и 55974/00, § 64, ECHR 2005-XII. Жалбоподателите твърдят, че по-нататъшната цел на образованието е да даде възможност на децата да работят и участват в обществото, първоначално като деца, а за в бъдеще и като възрастни. Образование, което не успее да постигне тези цели би могло да възпрепятства възможностите за развитие на детето и способността му да избегне бедността и да се възползва от други човешки права. По мнение на жалбоподателите използването на езика е неразривно свързано с тези образователни приоритети.

126. Жалбоподателите сочат, че основните събития, довели до оплакванията им са се развили между 2002 г. и 2004 г., когато училищата са били принудително затворени и отворени отново в други сгради. Те предоставят декларации, в които се описва как предприетите действия на „ПМР“ срещу училищата са ги засегнали лично. През лятото на 2004 г. училищата били затворени и обсадени, а в последствие полицията на „ПМР“ нахлула в сградите. Учителите били арестувани и задържани, а материалите на латиница били иззети и унищожени. Някои от родителите загубили работата си заради решението си да изпращат децата си молдовски езикови училища.

127. Жалбоподателите подчертават, че от тогава няма значителни промени в положението им. Законът, забраняващ латинската азбука е все така в сила и преподаването на молдовско-румънски носи риска от тормоз и наказателно преследване. След събитията от 2002 г. и 2004 г. много родители са се отказали от борбата децата им да бъдат обучавани на молдовско-румънски. Онези, които продължавали трябвало да приемат, че качеството на образованието ще се влоши заради на липсата на помещения, дългите пътувания до и обратно от училище, недостига на материали, липсата на извънкласна дейност и продължаващия тормоз, вандализма върху училищните сгради, заплахите и обидите. Алтернативата, предложена от властите на „ПМР“ на говорещите молдовско-румънски била образование на

„молдовански“ (молдовско-румънски, изписван на кирилица). Тъй като обаче този език не бил признаван никъде извън Приднестровието и дори не се ползвал от администрацията на „ПМР“ обучителните материали от съветско време и възможността за допълнително или висше образование или започване на работа били силно ограничени.

128. Отказа на властите на „ПМР“ да осигурят непрекъснато обучение на доминиращия и официален език на територията на държавата безспорно засягал същността на правото на образование. В допълнение, властите не направили и опит да приобщат етническите молдовци, като им разрешат свободен достъп до частни училища, където децата биха могли да бъдат обучавани на майчиния си език. Жалбоподателите сравняват своето положение с това на отделеното гръцко население в делото *Кипър срещу Турция*, цитирано по-горе, § 278. Освен това родителите на жалбоподателите се оплакват от намеса в правото им да се зачитат философските им убеждения при предоставянето на образование от страна на държавата; и по-конкретно в тяхното убеждение, че най-добрият интерес на децата им е в образоването на молдовски език.

129. Жалбоподателите поддържат, че Молдова е имала позитивното задължение да предприеме всички разумни и подходящи мерки, необходими ѝ за да поддържа и защити преподаването на молдовски език в цялата си територия. По въпроса доколко Молдова е изпълнила това свое позитивно задължение жалбоподателите сочат, че проблемът с отношението към училищата, ползващи латиница не е бил поставян като условие в процеса на разрешаване на конфликта в рамките на многостранните преговори и не изглежда да е бил включен в обръщанията към властите на „ПМР“ и руското правителство. На официалните представители на „ПМР“ е било разрешавано да пътуват безпрепятствено през Молдова за разлика от забраната за пътуване на територията на Европейския съюз на високопоставени служители на органите на „ПМР“, наложена от ЕС именно заради отношението към училищата, ползващи латиница, *inter alia*. Жалбоподателите твърдят също така, че молдовското правителство не е положило достатъчно усилия за да осигури връщането на децата в подходящи учебни помещения и да ги предпази от тормоз.

130. Жалбоподателите твърдят, че нарушенията по това дело са директно свързани с властите в Руската Федерация и продължаващата подкрепа за администрацията на „ПМР“. Нямало е никакъв знак, че Русия е предприела каквито и да било мерки за да предотврати нарушенията или да им се противопостави. Вместо това Русия е подкрепяла образователната политика на „ПМР“ чрез предоставяне на обучителни материали за руските езикови училища в региона и признаване на техните дипломи и е откривала висши училища в

Приднестровието без предварителното съгласие на молдовското правителство.

2. Молдовското правителство

131. Правителството на Молдова не е разполагало с подробна информация за конкретната продължаваща ситуация на жалбоподателите. Все пак то потвърждава, че макар явно първоначалния кризисен етап да е отминал и ситуацията да се е „нормализирала“ броят на децата във всяко едно от трите училища е продължавал да намалява. Например, броят на децата в училищата Александру сел Бун и Еврика фактически е намалял наполовина между 2007 г. и 2011 г., макар и броят на учениците в Щефан сел Маре да е останал относително стабилен. Общият брой на децата, обучаващи се на молдовско-румънски език в Приднестровието е намалял от 2 545 през 2009 г. на 1 908 през 2011 г.

132. Молдовското правителство твърди, че са били предприети всички разумни стъпки за подобряване на ситуацията, както по отношение на приднестровския конфликт като цяло, така и в частност по отношение подкрепата им за училищата. Правителството декларира, че сепаратисткият режим в Приднестровието никога не е бил подкрепян или търпян от Молдова. Единствената цел на молдовското правителство е била да разреши спора, да възстанови контрола си върху територията и да утвърди върховенството на закона и зачитането на човешките права

133. Що се отнася до самите училища молдовското правителство е плащало за наема и за обновяването на сградите, за учителските заплати, обучителните материали, автобусите и компютрите. Според молдовския закон, тези жалбоподателите на равна основа с всички зрелостници от училищата в Приднестровието, имат предимство при кандидатстване в молдовските университети и висши училища. Нещо повече, молдовското правителство е поставило въпроса за приднестровските училища на международно ниво и е търсело международна помощ и посредничество, например на конференцията проведена под егидата на ЕС и ОССЕ в Германия през 2011 г. От правителството на Молдова не можело да се очаква да направи повече при изпълнение на позитивното му задължение спрямо жалбоподателите, като се има предвид, че то не е упражнявало реална власт и контрол над въпросната територия.

134. Стъпките, които Молдова е предприела за да облекчи положението на жалбоподателите могат да бъдат разглеждани като мълчаливо признание, че правата им са били нарушени. Следователно молдовското правителство не поддържа, че не е имало нарушение на правото на обучение в настоящия случай. Напротив, то е помолило

Съда внимателно да оцени отговорността на всяка една от ответните държави за всяко едно нарушение на правата на жалбоподателите.

3. Руското правителство

135. Руското правителство, което отрича да носи отговорност за което и да е от действията на „ПМР“, е представило лаконично становище по съществото на делото. Все пак то подчертава, че Русия не може да бъде държана отговорна за действията на полицията на „ПМР“ при шурмуването на училищните сгради, нито за действията на местните власти, които са прекъснали снабдяването с вода и електричество. Правителството посочва, че Русия е взела участие в училищната криза единствено в ролята на посредник. Заедно с посредниците от Украйна и ОССЕ, те са се опитали да помогнат на страните да разрешат спора. Нещо повече, след намесата на международните посредници през септември-октомври 2004 г. проблемите са били отстранени и децата от трите училища са могли да продължат обучението си.

Б. Преценката на Съда

1. Общи принципи

136. Съдът посочва, че чл. 2 от Протокол 1 трябва да бъде тълкуван и прилаган като част от договор за ефективна защита на индивидуални човешки права и че Конвенцията трябва да се разглежда в цялост и да се тълкува по начин, който да допринася за вътрешната съгласуваност и хармония между различните ѝ разпоредби (*Stec and Others срещу Обединеното Кралство* (реш. по допустимостта) [ГК], №№ 65731/01 и 65900/01, § 48, ECHR 2005-X; *Austin and Others срещу Обединеното Кралство* [ГК], №№ 39692/09, 40713/09 и 41008/09, § 54, 15 март 2012). Следователно, двете изречения на чл. 2 от Протокол 1 трябва да бъдат четени не само във връзка едно с друго, но и в светлината на членове 8, 9 и 10 от Конвенцията, които прокламират правото на всеки, включително на родители и деца, на „зачитане на личния и семейния живот“, на „свобода на мисълта, съвестта и религията“ и на „свобода ... да се получава и разпространява информация и идеи“ (виж *Kjeldsen, Busk Madsen and Pedersen срещу Дания*, решение от 7 декември 1976, Series A № 23, § 52; *Folgerø and Others срещу Норвегия* [ГК], № 15472/02, § 84, ECHR 2007-III; *Lautsi and Others срещу Италия* [ГК], № 30814/06, § 60, ECHR 2011 (откъси); виж също *Cyprus срещу Турция* [ГК], № 25781/94, § 278, ECHR 2001-IV). Освен това, при тълкуването и прилагането на тази разпоредба трябва да бъдат съобразени всички относими правила и принципи на международното право, приложими

в отношенията между Високодоговарящите страни, а Конвенцията трябва да бъде тълкувана доколкото е възможно в хармония с правилата на международното право, от което тя е част (виж *Al-Adsani срещу Обединеното Кралство* [ГК], № 35763/97, § 55, ECHR 2001-XI; *Demir and Baykara срещу Турция* [ГК], № 34503/97, § 67, ECHR 2008; *Saadi срещу Обединеното Кралство* [ГК], № 13229/03, § 62, ECHR 2008-...; *Rantsev срещу Кипър и Русия*, № 25965/04, §§ 273-274, ECHR 2010 (откъси)). Следователно са относими разпоредбите, касаещи правото на образование, посочени във Всеобщата декларация за правата на човека, Конвенцията против дискриминацията в образованието, Международния пакт за икономическите, социалните и културните права, Международната конвенция за елиминиране на всички форми на расовата дискриминация и Конвенцията за правата на детето (виж параграфи 77-81 по-горе, също и *Timishev срещу Русия*, №№ 55762/00 и 55974/00, § 64, ECHR 2005-XI). На последно място, Съдът изтъква, че предметът и целта на Конвенцията, като инструмент за защита на всички човешки същества, изискват разпоредбите ѝ да бъдат тълкувани и прилагани по начин, който да направи гаранциите ѝ практически и ефективни (виж, *inter alia*, *Soering срещу Обединеното Кралство*, 7 юли 1989, § 87, Series A № 161; и *Artico срещу Италия*, 13 май 1980, § 33, Series A № 37).

137. Като са поели ангажимента по първото изречение на чл. 2 от Протокол 1, да не „лишават от правото на образование“ държавите членки са се задължили за гарантират на всеки в рамките на своята юрисдикция право на достъп до съществуващите образователни институции (виж *Case “relating to certain aspects of the laws on the use of languages in education in Belgium”*, решение от 23 юли 1968, Series A № 6, §§ 3-4). Правото на достъп представлява само част от правото на образование, посочено в първото изречение. За да бъде ефективно това право е необходимо още, *inter alia*, бенефициентите да имат възможност да извлекат полза от получаваното образование, което означава правото да получат по един или друг начин, в съответствие с действащите правила във всяка държава, официално признаване на завършената образователна степен (*Case “relating to certain aspects of the laws on the use of languages in education in Belgium”*, цитирано по-горе, § 4). Нещо повече, макар текста на чл. 2 от Протокол 1 да не уточнява езика, на който следва да се води обучението, правото на образование би било безсмислено, ако не предполага в полза на бенефициентите, правото да им бъде преподавано на националния език или на един от националните езици, какъвто би могъл да бъде случая (*Case “relating to certain aspects of the laws on the use of languages in education in Belgium”*, цитирано по-горе, § 3).

138. Правото, съдържащо се във второто изречение на разпоредбата допълва основното право на образование от първото изречение. Преди

всичко родителите са отговорни за образованието и обучението на децата си и, следователно, те могат да изискват от държавата да зачита религиозните и философските им убеждения (виж *Case “relating to certain aspects of the laws on the use of languages in education in Belgium”*, цитирано по-горе, §§ 3-5 и *Kjeldsen, Busk Madsen and Pedersen срещу Дания*, решение от 7 декември 1976, Series A № 23, § 52). Второто изречение има за цел да гарантира плурализма в образованието, който е от основно значение за опазването на „демократичното общество“ така както го разбира Конвенцията. Това означава, че държавата, в изпълнение на функциите си в областта на образованието и обучението, трябва да се грижи информацията или знанията, включена в програмата да се преподават по един обективен, критичен и плуралистичен начин. На държавата е забранено да се стреми към системно обучение, което може да не зачита съответните религиозни и философски убеждения на родителите (*Kjeldsen, Busk Madsen and Pedersen*, цитирано по-горе, §§ 50 и 53; *Folgerø*, цитирано по-горе, § 84; *Lautsi*, цитирано по-горе, § 62).

139. Правата по чл. 2 от Протокол 1 се прилагат по отношение и на държавните, и на частните обучителни институции (*Kjeldsen, Busk Madsen and Pedersen*, цитирано по-горе, § 50). В допълнение Съдът е постановявал, че тази разпоредба е приложима към основното, средното и висшето образование (виж *Leyla Şahin срещу Турция* [ГК], № 44774/98, §§ 134 и 136, ECHR 2005-XI).

140. Съдът обаче признава, че въпреки своята значимост, правото на образование не е абсолютно, а може да бъде ограничавано. По подразбиране тези ограничения са допустими при условие, че не се накърнява неговата същност, тъй като правото на достъп „по естеството си изисква регламентация от страна на държавата“ (виж *Case “relating to certain aspects of the laws on the use of languages in education in Belgium”*, цитирано по-горе, § 3). За да гарантира, че наложените ограничения не намаляват степента на защита до степен, че да засягат самата същност на правото и да го лишават от ефективност Съдът трябва да се увери, че те преследват легитимна цел и че засегнатите лица могат да ги предвидят. Тук обаче ситуацията се различава от тази по членове от 8 до 11 от Конвенцията, тъй като по чл. 2 от Протокол 1 Съдът не е обвързан с изчерпателния списък от „легитимни цели“ (виж, *mutatis mutandis*, *Podkolzina срещу Латвия*, № 46726/99, § 36, ECHR 2002-II). В допълнение, едно ограничение би било съвместимо със смисъла на чл. 2 от Протокол 1, ако съществува разумна пропорционална връзка между използваните средства и преследваната цел (*Leyla Şahin*, цитирано по-горе, § 154). Макар окончателната преценка за спазването на изискванията на Конвенцията да е на Съда, в тази сфера държавите членки имат определена свобода на преценка, като тя е по-голяма на всеки следващ етап на обучение и

нараства обратно пропорционално на значимостта на образованието за учениците и за обществото като цяло (виж *Пономарьови срещу България*, № 5335/05, § 56, ECHR 2011).

2. Дали в настоящия случай е имало нарушение на правото на образование на жалбоподателите

141. Съдът отбелязва, че нито едно от ответните правителства не е оспорило твърденията на жалбоподателите, че училищата са били затворени. Всъщност, основните събития от 2002 г. и 2004 г. са били наблюдавани и документираны от редица международни организации, включително ОССЕ (виж параграф 66 по-горе). Жалбоподателите освен това се оплакват, че макар в последствие да е било разрешено училищата да бъдат отворени, сградите им са били реквизираны от властите на „ПМР“ и те е трябвало да се преместят в отдалечени и по-лошо оборудвани помещения. Жалбоподателите поддържат, че са били подложени на системен тормоз и унижения, както от представителите на режима на „ПМР“, така и от частни лица. Децата са били обиждани по пътя си към училище и спирани и претърсвани от полицаи и граничари, които са им конфискували написаните на латиница книги. Освен това двете училища, разположение на територията, контролирана от „ПМР“ постоянно били обект на вандализъм. Жалбоподателите твърдят, че родителите и децата от молдовската общност е трябвало да избират или да бъдат тормозени, или да сменят училището с такова, в което се преподава на руски, украински или „молдовански“, което е молдовско-румънски, който се изписва на кирилица. „Молдованският“ е език, който не се използва и признава никъде другаде по света, макар и да е бил един от официалните езици в Молдова в съветско време. Това означава, че единствените учебни материали за „молдованските“ училища в Приднестровието днес са от тогава. Няма „молдовански“ колежи или университети, така че децата от тези училища, които искат да следват висше образование трябва да научат нова азбука или език.

142. Въпреки, че за Съда да е трудно да установи в детайли фактите, свързани с преживяванията на жалбоподателите след отварянето на училищата той отбелязва: на първо място, тогава е бил в сила чл. 6 от „Закона за езиците в „ПМР“ и употребата на латинската азбука е било административно нарушение (виж параграф 43 по-горе); на второ място, безспорно е, че училищата е трябвало да се преместят в други сгради, като училище Александру сел Бун е било разпръснато в три сгради, а учениците в училище Шефан сел Маре е трябвало да пътуват по 40 км всеки ден; на трето място, според статистиката, представена от молдовското правителство, в периода 2002-2011 г. броят на учениците в двете училища, които все още се намират на територията, контролирана от „ПМР“ е намалял приблизително наполовина, като в

цялата приднестровска област са намалели значително и децата, които изучават молдовско-румънски. Макар да изглежда, че населението в Приднестровието е застаряващо и че в частност молдовците емигрират (виж параграфи 8 и 42 по-горе), Съдът счита, че 50 % спад в посещаемостта на училищата Еврика и Александру сел Бун е твърде много за да може да се обясни само с демографски причини. За Съда тези неоспорени факти са в подкрепа на общата насока на твърденията, съдържащи се в представените 81 клетвени декларации на родители и ученици, които описват на какъв постоянен тормоз са били подложени.

143. През цялото време училищата са били регистрирани в молдовското Министерство на образованието, обучението се е водело на първия официален език на Молдова и по учебния план, определен от министерството. Съдът следователно счита, че принудителното закриване на училищата на основание „Закона за езиците в „ПМР“ ” (виж параграфи 43-44 по-горе) и последващият тормоз представляват намеса в правата на учениците жалбоподатели на достъп до съществуващи обучителни институции и на правото им да бъдат обучавани на националния им език (виж параграф 137 по-горе). В допълнение, Съдът счита, че тези мерки представляват и намеса в правата на родителите жалбоподатели да осигурят на децата си образование и обучение, съответстващи на философските им убеждения. Както е посочено и по-горе, чл. 2 от Протокол 1 трябва да се чете в светлината на чл. 8 от Конвенцията, който гарантира, *inter alia*, правото на зачитане на личния и семейния живот. В настоящия случай родителите жалбоподатели са искали техните деца да бъдат обучавани на официалния език в страната, който освен това е бил и техен майчин език. Вместо това те са били поставени в обидната ситуация да трябва да избират между това да изпратят децата си в училища, където те ще са в неблагоприятното положение да преминат цялото си средно образование на комбинация от азбука и език, който те считат за изкуствен и който не е признат никъде по света, да използват учебници, издадени в Съветския съюз или, от друга страна, да обрекат децата си на дълги пътувания и/или на условия под нормалния стандарт, на тормоз и заплахи.

144. Съдът не разполага с доказателства, които да предполагат, че властите на „ПМР“ са предприели тези мерки срещу училищата в преследване на легитимна цел. Нещо повече, явно политиката на „ПМР“ в областта на езиците, така както тя е била прилагана към тези училища, е имала за цел принудителното русифициране на езика и културата на молдовската общност в Приднестровието, в съответствие с цялостната политика на „ПМР“ към обединение с Русия и отделяне от Молдова. Като се има предвид фундаменталната значимост на началното и средното образование за личностното развитие на всяко дете и бъдещия му успех, е било недопустимо да се прекъсне

образованието на тези деца и те и техните родители да бъдат принудени да правят толкова труден избор само за да бъде затвърдена сепаратистката идеология.

3. Отговорността на ответните държави

(а) Република Молдова

145. На следващо място Съдът трябва да прецени дали Република Молдова е изпълнила задължението си да предприеме подходящи мерки за да гарантира на жалбоподателите правата по чл. 2 от Протокол 1 (виж параграф 110 по-горе). В решението *Plașcu* (цитирано по-горе, §§ 339-340) Съдът е постановил, че позитивните задължения на Молдова са свързани както с мерките, които са били нужни за възстановяването на контрола ѝ над приднестровската територия, като израз на нейната юрисдикция, така и с мерките за гарантиране индивидуалните права на жалбоподателите. Задължението за възстановяването на контрола над Приднестровието е изисквало Молдова, първо, да се въздържа от подкрепа на сепаратисткия режим и, второ, да действа като предприеме всички политически, съдебни и други мерки, с които е разполагала за възстановяването на контрола над територията.

146. Относно изпълнението на тези позитивни задължения в *Plașcu* Съдът е постановил, че от началото на военните действия през 1991-1992 г. до датата на постановяването на решението през юли 2004 г. Молдова е предприела всички действия в рамките на своите правомощия за да възстанови контрола си на приднестровската територия (цитирано по-горе, §§ 341 до 345). Съдът не разполага с доказателства, които да предположат, че по настоящото дело трябва да достигне до различен извод.

147. В решението *Plașcu* Съдът е постановил, че Молдова не е изпълнила позитивното си задължение да предприеме всички възможни стъпки по време на преговорите с „ПМР“ и руските власти, които да доведат до преустановяване на нарушаването на правата на жалбоподателите (цитирано по-горе, §§ 348-352). Обратно, по настоящото дело Съдът счита, че молдовското правителство е положило значителни усилия за да подкрепи жалбоподателите. По-конкретно, след като „ПМР“ е реквизирила предишните училищни сгради, молдовското правителство е заплатило наема и ремонта на новите помещения, както и цялото оборудване, заплатите на персонала и разходите за транспорт, като по този начин е позволило училищата да продължат да функционират и децата да продължат да учат на молдовски, макар и при условия далеч от идеалните (виж параграфи 49-53, 56 и 61-63 по-горе).

148. В светлината на казаното, Съдът счита, че Република Молдова е изпълнила позитивното си задължение по отношение на тези жалбоподатели. Следователно, не намира, че е имало нарушение на чл. 2 от Протокол 1 от страна на Република Молдова.

(б) Руската Федерация

149. Съдът отбелязва, че няма никакви доказателства за каквото и да е пряко участие на руски служители в действията срещу жалбоподателите. Няма и никакви доказателства за руско участие в или в подкрепа на политиката на „ПМР“ в областта на езиците, по принцип. Вярно е, че именно с усилията на руските посредници, действащи заедно с посредниците от Украйна и ОССЕ властите в „ПМР“ са позволили училищата да отворят врати отново като „чуждестранни институции за частно обучение“ (виж параграфи 49, 56 и 66 по-горе).

150. Въпреки това, Съдът е установил, че Русия е упражнявала ефективен контрол върху „ПМР“ по време на разглеждания период. В светлината на това заключение и в съответствие с практиката на Съда не е необходимо да се преценява дали Русия е упражнявала детайлен контрол върху политиките и действията на зависимата от нея местна администрация (виж параграф 106 по-горе). По силата на продължаващата си военна, икономическа и политическа подкрепа за „ПМР“, без която тя не би могла да оцелее, Русия носи отговорността по Конвенцията за нарушаването на правата на жалбоподателите на образование. В заключение Съдът намира, че е имало нарушение на чл. 2 от Протокол 1 на Конвенцията от страна на Руската Федерация.

III. ПО ТВЪРДЕНИЕТО ЗА НАРУШЕНИЕ НА ЧЛЕН 8 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

151. Член 8 от Конвенцията предвижда:

“1. Всеки има право на неприкосновеност на личния и семейния си живот, на жилището и на тайната на кореспонденцията.

2. Намесата на държавните власти в упражняването на това право е недопустима, освен в случаите, предвидени в закона и необходими в едно демократично общество в интерес на националната и обществената сигурност или на икономическото благосъстояние на страната, за предотвратяване на безредици или престъпления, за защита на здравето и морала или на правата и свободите на другите.“

152. Жалбоподателите поддържат, че правото на зачитане на личния и семейния живот по чл. 8 обхваща и право на признаване на езика като част от етническата и културна идентичност. Според тях езикът е основно средство за социална интеграция и за развитие на

самоличността. И това е още по-вярно когато, както в настоящия случай, езикът е определящата, отличителна характеристика на конкретна етническа или културна група. В настоящия случай възпрепятстването на учениците жалбоподатели да учат на азбуката на собствения си език, което е основен аспект на тяхната лингвистична и културна идентичност, е представлявало пряка намеса в правата им по чл. 8. Намесата била особено сериозна когато налагането на чуждата азбука е било умишлено насочено към елиминиране на езиковото наследство на молдовското население на територията на „ПМР“ и към принуждаването им да приемат нова „русофилска“ идентичност. В допълнение, тормозът и заплахите, които са търпели учениците, посещаващи избрани от тях училища са им причинили унижение и страх, които значително са повлияли на личния им живот, а също, заради упражнявания върху тях прекомерен натиск, и на семейния им живот.

153. Молдовското правителство поддържа, че езикът е част от етническата и културната идентичност, които от своя страна са част от личния живот по смисъла на чл. 8. Според него властите на „ПМР“ са се намесили в правата на жалбоподателите по чл. 8, но Молдова е изпълнила позитивното си задължение в това отношение.

154. Правителството на Руската Федерация поддържа, че тъй като жалбоподателите не са били под руска юрисдикция, въпросът дали е имало нарушение на правата им по чл. 8 не трябва да бъде отправян към Русия

155. В светлината на заключенията си по чл. 2 от Протокол 1 на Конвенцията, Съдът не намира за необходимо да разглежда отделно оплакването по чл. 8.

IV. ПО ТВЪРДЕНИЕТО ЗА НАРУШЕНИЕ НА ЧЛЕН 14 ОТ КОНВЕНЦИЯТА, РАЗГЛЕДАН САМОСТОЯТЕЛНО ИЛИ ВЪВ ВРЪЗКА С ЧЛЕН 2 ОТ ПРОТОКОЛ 1 ИЛИ ЧЛЕН 8 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

156. Член 14 от Конвенцията предвижда:

“Упражняването на правата и свободите, изложени в тази Конвенция, следва да бъде осигурено без всякаква дискриминация, основана на пол, раса, цвят на кожата, език, религия, политически и други убеждения, национален или социален произход, принадлежност към национално малцинство, имущество, рождение или друг някакъв признак.“

157. Жалбоподателите се оплакват, че са били дискриминирани на основание етноса и езика си. Изискването молдовците да учат на един изкуствен език, който не е бил признат извън Приднестровието, ги е поставило в по-неблагоприятно положение по отношение на образованието, личния и семейния живот в сравнение с членовете на

другите основни общности в Приднестровието, а именно с руснаците и украинците.

158. Молдовското правителство не е изразило становище дали жалбоподателите са били жертва на дискриминация, а само е повторило, че Молдова е изпълнила позитивните си задължения по Конвенцията.

159. Както и по чл. 8, руското правителството е отказало да коментира въпросите по чл. 14.

160. В светлината на заключенията си по чл. 2 от Протокол 1 на Конвенцията, Съдът не намира за необходимо да разглежда отделно оплакването по чл. 14.

V. ПРИЛОЖЕНИЕ НА ЧЛЕН 41 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

161. Член 41 от Конвенцията предвижда:

“Ако Съдът установи нарушение на Конвенцията или на Протоколите към нея и ако вътрешното право на съответната Високодоговаряща страна допуска само частично обезщетение, Съдът, ако е необходимо, постановява предоставянето на справедливо обезщетение на потърпевщата страна.“

162. Жалбоподателите претендират обезщетение за неимуществени вреди и за разноски.

A. Вреди

163. Жалбоподателите претендират обезщетение за депресията, безпокойствието и пост-травматичния стрес, които са претърпели като пряк резултат от нарушението на правата им по Конвенцията. Те твърдят, че такава неимуществена вреда не може да бъде обезщетена само с констатация за нарушение. В *Sampanis and Others срещу Гърция*, № 32526/05, 5 юни 2008 г. Съдът е присъдил по 6 000 евро на всеки жалбоподател, изпитал страх, унижение и депресия в резултат на отказа детето му да бъде записано в училище заради етническата си принадлежност. Според жалбоподателите, на тази основа всеки от тях има право на минимум 6 000 евро обезщетение за вреди, които са пряка последица от отказаното им ефективно обучение заради етноса и езика им. В допълнение жалбоподателите поддържат, че когато Съдът разглежда искания за обезщетение от множество жертви, трябва да прилага подход, подобен на този на Междоамериканския съд за правата на човека, който изчислява приблизително обезщетението за претърпените вреди въз основа на конкретните факти за всеки тип ищци (виж, например, *González et al (the “Cotton fields case”) срещу Мексико*, решение от 16 ноември 2009 г.). На това основание жалбоподателите претендират като обезщетение за неимуществени

вреди по още 3 000 евро за всеки жалбоподател, който е бил непълнолетен към момента на нарушенията. Всеки от родителите жалбоподатели, които са били арестувани, унижавани, заплашвани с уволнение и лишаване от родителски права претендира допълнително по още 5 000 евро. Всички жалбоподатели, които са дали резултати, надвишаващи диагностичния праг съгласно Списък-25 със симптоми на Хопкинс за тежка депресия и безпокойство (Hopkins Symptom Checklist-25), са претендирали по още 5 000 евро.

164. Според руското правителство претенциите на жалбоподателите са неоснователни и недоказани. То поддържа, че Съдът следва да се води от своя собствен подход, а не от този на Междоамериканския съд. Посочва, че повечето от разглежданите събития са се случили през 2002 г. и 2004 г. и след това [проблемите] са били разрешени. Във всички случаи, жалбоподателите не са предоставили никакви писмени доказателства в подкрепа на твърденията си, че някои от тях са загубили работата си, че са били арестувани и разпитвани, че са претърпели физическо насилие и са били предупреждавани и заплашвани. Списък-25 със симптоми на Хопкинс, който измерва симптомите на тревожност и депресия е предназначен за прилагане от здравни работници под контрола на психиатър или лекар. Когато се самоприлага, както в случая на жалбоподателите, той е недостоверен и не доказва много. На последно място, според мнението на руското правителство, настоящия случай не може да бъде сравняван с *Sampanis*, цитиран по-горе, който касае дискриминация, на гръцки граждани живеещи в Гърция. Руската Федерация последователно е изразявала становището си, че жалбоподателите, живеещи в Приднестровието не попадат под руската юрисдикция. В случай, че Съдът достигне до друг извод, констатацията за нарушение би била достатъчно обезщетение.

165. Съдът напомня, че по настоящото дело не е нужно или дори възможно да се разгледат отделните твърдения на жалбоподателите относно тормоза, упражняван от властите на „ПМР“ към всеки един от тях. Нещо повече, оплакванията на жалбоподателите по чл. 3 от Конвенцията за били обявени за недопустими от камарата на 15 юни 2010 г. Камарата е приела, че жалбоподателите не са „представили никакви обективни медицински доказателства“. Тя е постановила, че „направените самостоятелно тестове [за симптома на Хопкинс] не могат да заместят прегледа и преценката от професионалист по психично здраве“ и е направила извода, че представените доказателства не подкрепят становището, че високият праг на чл. 3 е бил достигнат (*Catan and Others срещу Молдова и Русия* (реш. по допустимостта), №№ 43370/04, 8252/05 и 18454/06, § 108, 15 юни 2010).

166. Очевидно е обаче, че жалбоподателите, и родители, и деца, са претърпели неимуществени вреди като последица на политиката на „ПМР“ в областта на езиците, за които констатацията за нарушение на Конвенцията не предоставя достатъчна обезвреда. Сумите, претендирани от жалбоподателите обаче са прекомерни. Преценявайки по справедливост Съдът оценява неимуществените вреди, претърпени от всеки един от жалбоподателите на 6 000 евро

Б. Разноски

167. Жалбоподателите не са предявили отделно претенции за разноски в производството пред голямата камара. Все пак на 20 септември 2010 г. те са поискали да им бъдат възстановени направените разноски в производството пред камарата, включително за откритото заседание на камарата по допустимостта. В искането си жалбоподателите поддържат, че сложността на делото оправдава факта, че са били представлявани от двама адвокати и един съветник. Пълномощниците на жалбоподателите са работили общо по трите дела, за всички 170 жалбоподатели 879 часа, като цялата сума възлиза на 105 480 евро.

168. Молдовското правителство не е коментирало претенциите за разноски.

169. Руското правителство поддържа, че след като жалбоподателите не са претендирали разноски пред голямата камара, то такива не бива да им бъдат присъждани. По отношение на иска от 20 септември 2010 г. руското правителство твърди, че нищо не е налагало участието на толкова много процесуални представители и че сумата следва да бъде намалена, защото и в трите жалби са били поставени сходни правни въпроси.

169. Като отчита всички относими фактори и правило 60 § от Правилата на Съда, Съдът присъжда общо на всички жалбоподатели 50 000 евро за разноски.

В. Лихва за забава

170. Съдът намира за подходящо лихвата за забава да бъде определена на базата на пределния лихвен процент при отпускане на кредит от Европейската централна банка, завишен с три процентни пункта.

ПОРАДИ ТЕЗИ СЪОБРАЖЕНИЯ, СЪДЪТ

1. *Реши*, единодушно, че фактите, от които се оплакват жалбоподателите са в юрисдикцията на Република Молдова;
2. *Реши*, с шестнадесет гласа на един, че фактите, от които се оплакват жалбоподателите са в юрисдикцията на Руската Федерация и *отхвърля* предварителното възражение на Руската Федерация;
3. *Реши*, единодушно, че Република Молдова не е нарушила чл. 2 от Протокол 1 на Конвенцията;
4. *Реши*, с шестнадесет гласа на един, че Руската Федерация е нарушила чл. 2 от Протокол 1 на Конвенцията;
5. *Реши*, с дванадесет гласа на пет, че не е нужно да се произнася отделно по оплакванията на жалбоподателите по чл. 8 от Конвенцията;
6. *Реши*, с единадесет гласа на шест, че не е нужно да се произнася отделно по оплакванията на жалбоподателите по чл. 14 от Конвенцията във връзка, съответно с чл. 2 от Протокол 1 и чл. 8;
7. *Реши*, с шестнадесет гласа на един,
 - (а) че Руската Федерация следва да заплати на жалбоподателите в тримесечен срок следните суми:
 - (i) 6 000 (шест хиляди) евро – обезщетение за неимуществени вреди на всеки от жалбоподателите, посочени в приложения тук списък, ведно с всички данъци и такси, които биха били дължими върху тази сума;
 - (ii) 50 000 (петдесет хиляди) евро за разноски, платими общо на всички жалбоподатели, ведно с всички данъци и такси, които жалбоподателите биха дължали върху тази;
 - (б) от изтичането на посочения тримесечен срок до окончателното изплащане, върху горните суми се дължи проста лихва равняваща се по размер на пределния лихвен процент при отпускане на кредит от Европейската централна банка през периода на забава, завишен с три процентни пункта;
8. *Отхвърля*, единодушно, останалата част от претенциите на жалбоподателите за справедливо обезщетение.

Изготвено на английски и френски език и постановено в открито заседание, проведено в Сградата на права на човека в Страсбург на 19 октомври 2012г.

Майкъл О'Бойл
Секретар

Николас Браца
Председател

В съответствие с чл. 45, § 2 от Конвенцията и Правило 74, § 2 от Правилата на Съда към настоящото решение са приложени следните особенни мнения:

- (а) Частично особено мнение на съдиите Тюленс, Вайич, Беро-Льофевр, Бианку, Поалелунги и Келер;
- (б) Частично особено мнение на съдия Ковлер.

Н.Б.
М.О.Б.

Особените мнения не са преведени на български език, но са приложени на английски и/или френски към официалната версия/версии на решението, публикувани в базата данни с практиката на Съда HUDOC.

© Съвет на Европа/Европейски съд по правата на човека, 2013 г.

Официалните езици на Европейския съд по правата на човека са английски и френски. Този превод не обвързва Съда и Съдът не поема никаква отговорност за качеството му. Преводът може да бъде свален от базата данни с практиката на Европейския съд по правата на човека HUDOC (<http://hudoc.echr.coe.int>) или от всяка друга база данни, на която Съдът го е предоставил. Преводът може да бъде възпроизвеждан за нетърговски цели, при условие че е цитирано пълното заглавие на делото и посочената по-горе информация за авторските права. В случай че възнамерявате да използвате за търговски цели която и да било част от този превод, моля свържете се с publishing@echr.coe.int.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2013

The official languages of the European Court of Human Rights are English and French. This translation does not bind the Court, nor does the Court take any responsibility for the quality thereof. It may be downloaded from the HUDOC case-law database of the European Court of Human Rights (<http://hudoc.echr.coe.int>) or from any other database with which the Court has shared it. It may be reproduced for non-commercial purposes on condition that the full title of the case is cited, together with the above copyright indication. If it is intended to use any part of this translation for commercial purposes, please contact publishing@echr.coe.int.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2013

Les langues officielles de la Cour européenne des droits de l'homme sont le français et l'anglais. La présente traduction ne lie pas la Cour, et celle-ci décline toute responsabilité quant à sa qualité. Elle peut être téléchargée à partir de HUDOC, la base de jurisprudence

de la Cour européenne des droits de l'homme (<http://hudoc.echr.coe.int>), ou de toute autre base de données à laquelle HUDOC l'a communiquée. Elle peut être reproduite à des fins non commerciales, sous réserve que le titre de l'affaire soit cité en entier et s'accompagne de l'indication de copyright ci-dessus. Toute personne souhaitant se servir de tout ou partie de la présente traduction à des fins commerciales est invitée à le signaler à l'adresse suivante : publishing@echr.coe.int